

Поддршката на овој курс е интелектуален производ, направен во рамките на
Проектот „TOGETHER FOR BETTER“ 2019-2021 ЕРАСМУС, КА2
Проект бр. 2019-1-RO01-KA201-064001

Прирачник за „ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ“

Прирачник за „ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ“

Автори:

Romania: Vlădoiu Adela, Sgondea Simona

Turcia: Serdar Sengun, Hayriye Eviz

Portugalia: Maria José Ramalho, Alice Sousa

Polonia: Magdalena Nowakowka, Elzbieta Goslawska

Macedonia: Irena M. Slavevska, Jasmina Troshanska

„Поддршката на Европската комисија за производство на оваа публикација не претставува одобрување на содржината што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Националната агенција и Комисијата не можат да бидат одговорни за каква било употреба што може да се направи од информациите содржани во нив ”

Секое партнер училиште од проектот ќе го преведе водичот на својот мајчин јазик.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД

страна 3

2. КОНЦЕПТУАЛНА И ЛЕГИСЛАТИВНА РАМКА ЗА РАЗВОЈ НА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

страна 4

3. МЕНАЏМЕНТ НА ИНКЛУЗИВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ: СТРУКТУРА, ИНСТИТУЦИИ, СЕРВИСИ, УЛОГИ И ОДГОВОРНОСТИ

страна 26

4. ПОСЕБНИ ОБРАЗОВНИ БАРАЊА

страна 56

5. ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ НА ДЕЦА СО ПОП

страна 69

6. НАСТАВНИ СТРАТЕГИИ ЗА ПОДДРШКА НА УЧЕНИЦИ СО ПОП

страна 88

7. КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

страна 92

ВОВЕД

Овој водич е резултат на ERASMUS + "TOGETHER FOR BETTER" проектот - 2019-1-RO01-KA201-064001, образовен проект, во Клучна акција 2 – стратешко партнерство кое ја поддржува размената на добри практики во областа на образованието.

Следејќи ја главната цел, иновација, проектот ќе се реализира во период од 2019-2021 од страна на Târgu-Jiu School for Inclusive Education како координатор, со меѓународно партнерство со Yildiz Entegre Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi од Турција, Agrupamento de Escolas Vieira de Araújo од Португалија, Посебно основно училиште "Д-р Златан Сремец" – Скопје од Македонија и Zespól Szkół Mechanicznych Namysławów од Полска.

Главните цели на проектот се фокусираат директно на прашањата за социјалната инклузија и развој на клучните компетенции, како што се: подобрување на перформансите на учениците, фокусирање на развој на дигитални вештини во специфични програми, промовирање на мотивација за учење преку спроведување на современи, атрактивни методологии за учење. Очекуваните резултати ќе се фокусираат на применето учење, преку опфаќање на трансдисциплинарноста, што го експлоатира она што го научиле учениците преку формалниот наставен план, како и преку разновидни методологии, специфични за инклузивното образование.

Според меѓународните студии за глобалниот развој, во последните децении постигнат е значителен напредок во однос на заштита и обезбедување на правата на децата, особено правото на образование. Сепак, иако постои сеопфатна рамка на алатки, стандарди и заложби за правата на децата и набудување на напредокот во оваа област, сегашната реалност за милиони деца на глобално ниво остро се спротивставува на овие обврски и цели.

Овој прирачник го сочинуваат пет единици со содржини кои опфаќаат концептуална рамка на инклузивно образование, особености во развојот на децата со посебни образовни потреби, особености на инклузивниот образовен процес, социо-едукативното партнерство и управувањето со образованието. Тој има за цел да ги обучи наставниците (едукатори, воспитувачи, наставници, психолози, логопеди, итн.), така што тие ќе ги поседуваат соодветните ставови, вредности и компетенции неопходни за ефективна активност во инклузивното образовно опкружување. Инклузивното образование е сложен, долготраен процес кој бара континуирана анализа, промена и градба за да се постигнат инклузивни политики и практики и да се обезбеди основа за инклузивна култура.

Потребно е почетниот систем за обука на наставници да вклучи програми кои комплексно го опфаќаат проблемот со инклузивно образование, што ќе доведе до стекнување на такви знаења и вештини што ќе обезбедат сите наставници да бидат запознаени со методологиите што даваат приоритет на потребите на децата, да бидат способни да предаваат во различни средини и соодветно да постигнат диференцирано учење, да ги акцентираат јаките страни на децата и да одговорат на нивните потреби.

МОДУЛ I Концептуална и законска рамка за развој на инклузивно образование

Клучни концепти:

- ✚ Маргинализација
- ✚ Исклучување
- ✚ Инклузија
- ✚ Инклузивно образование
- ✚ Образование за сите
- ✚ Квалитетно образование
- ✚ Образовни политики

Цел: Како резултат на проучување на ова поглавје, учесниците:

- ќе формираат преглед на најважните концепти, принципи, визии за инклузивно образование;
- ќе се запознаат, ќе ги разберат и ќе можат да ги објаснат основните идеи од најважните документи на политиката и нормативните акти, национални и меѓународни, во областа на инклузивното образование;
- ќе ја препознаат важноста и ќе можат да ги искористат и применуваат димензиите на инклузијата: инклузивни политики, практики и култури;
- ќе формираат ставови - позитивни и отворени – кон инклузија.

1.1 Инклузивно образование: концепти, пристапи, дефиниции, димензии

Еволуцијата на образованието, концептите и принципите во врска со нејзиниот континуиран развој имаше лита историја, обележана со реформирање на системите или елементите. Реформите кои беа условени и од различните економски и социо-културни промени создадоа, покрај позитивните ефекти, и реперкусии со негативно влијание врз целосното остварување на човековите права: маргинализација, изолација, исклучување. Феномените на социјална маргинализација и исклучување, условени од сегментацијата на економските критериуми (сиромаштијата се смета за главна причина), комбинирани со социјални и културни фактори, како и лични фактори (демотивација, инвалидитет и сл.), влијаеја врз сите групи на население, од различни возрасти, вклучително и деца.

Иако процесите со кои поединци или групи на поединци се „туркаат до работ на општеството“, се сметаа како метафора, во моментот **маргинализацијата** се однесува на ефектот на процесите со кои поединците имаат драстично ограничен пристап до економските, политичките, образовните и комуникациските ресурси на заедниците. Ставањето на поединецот во маргинална позиција е тесно поврзано со аномијата, генерирање лична дезориентација,

5

изолација, оддалеченост и социјално не прилагодување. Маргинализацијата подразбира, имплицитно, дискриминација, изолација, етикетирање, итн. и следствено на тоа - исклучување.

Во некои контексти, поимот маргинализација е надреден на поимот исклучување, кој значи недоволно и несоодветно социјално учество, социјална интеграција. Исклучувањето не е само резултат на сегашните околности, тој има реперкусии врз перспективите, што значи дека идното социјално вметнување на заболеното лице нема повеќе да биде пленарно. Лошите страни на социјалната исклученост се меѓусебно поврзани и очигледно е дека, на пример, децата со намален пристап до образование или без пристап, генерално, се изложени на поголем ризик да бидат исклучени од пазарот на трудот или да бидат вработени за слабо платена работа, да имаат помалку или несоодветни социјални контакти.

Така, исклучувањето влијае и на квалитетот на животот на луѓето и врз правичноста и кохезијата на општеството како целина. Од овие причини, социјалната исклученост е призната во рамките на ЕУ и ООН, како една од главните бариери за постигнување на економски одржлив развој.

Очигледна манифестација на феноменот на исклучување е намалениот пристап до образование или неговиот целосен недостаток. Исклучувањето од образование не значи само дека одредени категории деца не се запишани во образовна институција. Овој феномен е мултидимензионален и има различни форми и начини:

- **Исклучување од пристап до институција / образовна програма.** Инвалидитетот или другите недостатоци во развојот се сметаат за сериозни причини за пристап до образование, предизвикуваат дискриминација, предрасуди, агресија. Патот до институциите, несоодветните образовни згради не дозволуваат пристап без бариери. Исто така, на некои нивоа на образование, партиципацијата за студирање и сродни такси можат да бидат сериозни пречки за пристапот.

- **Исклучување од значајни образовни искуства.** Образовните институции немаат ресурси да ги исполнат специфичните барања на оние што учат. Процесот на предавање и учење не е прилагоден на стилот и потенцијалот на учењето на децата, и ги доведува до тоа да поминат низ негативни и обесхрабрувачки искуства.

- **Исклучување од признавање на исходите од учењето.** Резултатите од учењето добиени во прилагоден и / или неформален процес не се признати, се сметаат за незначителни, не се прифатливи за сертификација и не дозволуваат пристап до други можности за учење.

- **Исклучување од животните услови потребни за учење.** Многу деца живеат во услови несоодветни за здравје и благосостојба, во услови на несигурност или ограничено обезбедување:

несоодветно домување, несоодветна исхрана или дури и недостаток на нив, недостаток на облека, други неопходни предмети и сл.

• **Исклучување од придонесот, преку стекнатите вештини како резултат на учење, во развојот на заедницата и општеството.** Добиените квалификации се сметаат дека имаат ниски вредности, дека се неважни и ирелевантни. Моќностите за работа што одговараат на образовното поле или работата воопшто се ограничени. Општо, се појавува дискриминација што води до социјална исклученост.

Најсоодветен одговор за феноменот на исклучување од образованието е вклучување / инклузивно образование, ова е основен предуслов за отстранување на разликите и градење современи општества.

Концептот на инклузивно образование е создаден како одговор на традиционалните и застарените пристапи, според кои одредени категории деца биле исклучени од редовните училишта заради попреченост, тешкотии во учењето / проблеми, ранливоста на семејството или други причини.

Концептот на инклузија има свое потекло во Универзалната декларација за човекови права (ООН, 1948), со која се признава дека сите човечки суштества се раѓаат слободни и еднакви по достоинство и права. Оваа изјава ја поттикнува идејата дека инклузијата е прифаќање на сите луѓе, без оглед на разликите меѓу нив. Станува збор за почитување и вреднување на луѓето за она што се и нивните вештини, наместо за начинот на кој одат, зборуваат или се однесуваат. Инклузијата им овозможува на луѓето да ги сметаат за предност разликите меѓу нив, ценејќи дека секоја личност е единствена на свој начин.

Пододна, концептот беше комплетиран, збогатуван, му се доделуваа различни семантички нијанси. Добро познатите меѓународни организации, како што се УНЕСКО, УНИЦЕФ, Светската банка и други, ја започнаа својата визија за инклузивно образование и концептите што произлегуваат од тоа.

УНЕСКО наведува дека инклузивното образование се заснова на правото на сите деца на квалитетно образование што ги задоволува основните потреби за учење и го збогатува нивниот живот. Со посебен фокус на ранливите и маргинализираните групи, инклузивното образование има за цел да го развие целиот потенцијал на секоја личност. Исто така, УНЕСКО го започна терминот образование за посебни потреби, што значи адаптација, целосност и флексибилност на образованието за одредени деца, со цел да се изедначат шансите за партиципација и инклузија.

Клучните принципи кои имаат влијание врз инклузивното образование се претставени во Упатството на УНЕСКО за вклучување во образованието (2009), во кое се утврдува дека

7

инклузивното образование е процес на зајакнување на капацитетот на образовниот систем да допре до сите деца. Инклузивен систем на образование може да се создаде само ако училиштата станат поинклузивни, со други зборови - кога тие ќе станат подобри во едукација на сите деца во заедниците во кои се наоѓаат. Политиката на УНЕСКО ги истакнува следниве принципи кои се однесуваат на инклузивното образование:

- Инклузијата и квалитетот се реципрочни;
- Пристапот и квалитетот се поврзани и меѓусебно се зајакнуваат;
- Квалитетот и правичноста се неопходни за обезбедување на инклузивно образование.

Овие принципи на УНЕСКО се исто така важни ресурси за креаторите на политики и носителите на одлуки во образованието, за наставниците и учениците, за лидерите на заедниците и членовите на граѓанското општество, во нивните напори да промовираат инклузија.

УНИЦЕФ го промовира моделот на училиште што е пријателска средина за децата - холистички концепт (со клучен придонес за обезбедување на квалитетот на образованието), кој се однесува на безбедна, здрава и заштитна средина за учење. Училиштето каде што првенствена цел се децата е инклузивно, ефективно, здраво и заштитно, поттикнувајќи го учеството на децата, семејствата и заедниците, се заснова на почитување на правата на детето и им дава приоритет на најзагрозените деца. Според визијата на УНИЦЕФ, училиштето што е прилагодено на децата:

- ги идентификува исклучените деца и ги запишува;
- го признава образованието како право на секое дете;
- придонесува за надзор (мониторинг) на правата и благосостојбата на секое дете во заедницата;
- не исклучува, дискриминира или стереотипни деца врз основа на различностите;
- нуди задолжително, бесплатно, достапно образование, особено за семејствата и децата во ситуации на ризик;
- ја почитува различноста и обезбедува еднаквост во учењето за сите деца;
- одговара на потребите на децата и различностите засновани на ниво на пол, социјална, етничка и способност.

Промената на филозофијата и визијата во врска со различните и посебните барања на поединците доведоа до длабоки промени и едукативна реторика. Под притисок на нови пристапи (вклучително и по одобрувањето на СЗО од СЗО, 2001 г.), условите на неважечко / инвалидско / неповратно тип и поправно образование се заменети со термините дете со посебни образовни барања и образование за специјални барања.

Овие промени се засноваат на преминот од медицинскиот модел на решавање на посебните барања на поединецот кон социјалниот модел.

Така, во инклузивен контекст, се преминува од учење засновано на академско работење во учење засновано на задоволување на потребите, што значи стекнување на вредности, ставови, компетенции за независно живеење и социо-професионално вметнување.

Тесно поврзан со инклузивното образование е концептот на Образование за сите, што беше започнато на Меѓународната конференција за образование, што се одржа во Јомтиен, Тајланд (5-8 март 1990 година).

Според **Декларацијата на конференцијата**, државите во светот мораат да ги градат своите образовни системи почнувајќи од:

- право на секое дете на образование;
- вработувања на кадар кој ќе ја применува педагогијата ориентирана кон децата, во која индивидуалните разлики се сметаат за предизвик, а не пречка;
- подобрување на квалитетот на образованието и обуката на наставниците;
- посветеност на меѓусекторски и холистички пристап кон образованието

Концептот беше реафирмиран на Светската конференција „Пристап и квалитет“, организирана од УНЕСКО во Саламанка, Шпанија (7-10 јуни 1994 година). Конференцијата усвои два важни документи: *Декларацијата во Саламанка* и *Рамката за дејствување*, кои се засноваат на принципот на препознавање на потребата од преземање акција за создавање **училишта за сите** - институции кои ги вклучуваат сите деца, ги почитуваат разликите меѓу нив, ги поддржуваат децата во работат, нивното учење и да одговорат на индивидуалните барања.

Во Саламанка беше донесена визијата за *инклузивно образование* и дадени се препораки кои останаа препораки за УНЕСКО и целата меѓународна заедница, во текот на следниот период:

- Училиштата треба да ги вклучуваат **сите деца** во образовниот процес, без оглед на нивните физички, интелектуални, социјални, емоционални, јазични или други услови. Во училиштата треба да бидат вклучени и деца со посебни потреби и надарени деца, деца од улица и оние кои се во работен однос, деца кои припаѓаат на популацијата што живее во тешко достапни области или водат номадски живот, деца кои припаѓаат на јазични, етнички или културни малцинства, како и деца кои доаѓаат од други неповолни или маргинализирани области или групи.
- Лицата со посебни образовни потреби мора да имаат пристап до вообичаените училишта, кои мора да се прилагодат на **педагогија ориентирана на ученикот како центар**, која може да

ги исполни овие барања. Редовните училишта, инклузивно ориентирани, се најкорисните средства за борба против дискриминаторските ставови, создавање добредојде на заедниците, градење инклузивно општество и обезбедување на образование за сите, згора на тоа, тие обезбедуваат корисно образование за повеќето деца, ја зголемуваат ефикасноста и на крајот профитабилноста на целиот образовен систем.

- Основен принцип на инклузивно училиште е дека сите деца треба да учат заедно, секогаш кога тоа е можно, без оглед на нивните тешкотии или разликите меѓу нив. Инклузивното училиште мора да ги препознае и да одговори на различните барања на учениците, хармонизирајќи, од една страна, различни стилови на учење и ритам, а од друга страна, обезбедување **квалитетно образование** за сите, преку соодветни образовни програми, добра организација и сл. наставни стратегии, оптимална употреба на ресурси и партнерства со други членови на заедниците во кои тие работат. Треба да се обезбеди континуитет на поддршка и услуги за посебни потреби во секое училиште.

Шест години подоцна, Светскиот образовен форум, организиран од УНЕСКО во Дакар, Сенегал (26-28 април 2000 година) ја мобилизира целата меѓународна заедница околу заедничка програма за развој на образованието. 164 земји тогаш одобрија заедничка рамка за дејствување и се обврзаа да ги постигнат целите на образованието за сите. Земјите потписнички се согласија дека треба да се преземат мерки за да се обезбеди пристап до образование за секоја категорија лица со посебни потреби, како составен дел на образовниот систем.

Признавајќи дека сите деца можат да учат, **квалитетното инклузивно образование** се фокусира на оние што учат и гарантира дека:

- Сите активности реализирани во образовната средина се водени од најдобрите интереси на детето.
- Сите деца се почитуваат како индивидуи. Јаки страни, способности и разновидност на образовните потреби се препознаваат како основа за креирање на образовниот процес. Предизвиците во учењето се идентификуваат, разбираат и прилагодуваат.
- Сите деца имаат право да учат во позитивно, пријателско опкружување.
- Заедничката образовна средина, вклучително и наставната програма и обуката, е структурирана и прилагодено така што сите деца ќе го реализираат целиот свој потенцијал.
- Евалуацијата на учењето на децата се спроведува на различни начини, таа е автентична, соодветна, релевантна и доволно честа за да се обезбедат информации за развојот на децата.

• Персоналот што работи со децата има вештини, ставови и знаења потребни за да овозможи презентирање на наставната содржина за образование на децата, да развива професионално и да ги почитува воспоставените професионални стандарди.

• Сите деца имаат бенефит од широкиот спектар на програми, услуги, ресурси, кои ги почитуваат нивните индивидуални цели и образовни барања, придонесуваат за когнитивен, социјален, психолошки, културен развој.

• Изградени се партнерства со родители и групи во заедницата; стручноста на овие групи претставува потпора.

• Спроведуваат систематски мерки за да се спречат, проценат и рано да се идентификуваат посебните барања, како и интервенцијата заснована врз докази.

• Државните агенции соработуваат за да обезбедат одговорни услуги, интегрирани на сите нивоа на образование.

Затоа, инклузивното образование за квалитет подразбира релевантност, ефикасност, ефективност и соодветност на потребите и очекувањата на корисниците.

1.2. Меѓународна политика за правото на образование и инклузивното образование

На меѓународно ниво, постојат голем број конвенции, декларации и резолуции за инклузивно образование, кои ги поддржуваат сите процеси на терен и претставуваат референтна рамка за развој и имплементација на инклузивни политики и практики.

Овие документи исто така се користат како водечки принципи за промовирање на вредностите на социо-образовната вклученост и за утврдување на обврските на земјите во постигнување на инклузивно образование. Најпопуларните документи одобрени на меѓународно ниво се: *Универзална декларација за човекови права, 1948 година; Конвенција за борба против дискриминација во образованието, 1960 година; Конвенција на ОНУ за правата на детето, 1989 година; Конвенцијата ONU за правата на лицата со посебни потреби, 2007 година*, како и изјавите донесени на различни меѓународни форуми со висок профил.

Темата за инклузивно образование се дискутираше и на Самитот „Образование за развој“, што се одржа на 6-7 јули 2015 година во Осло. Во референтната книга подготвена за Самитот со наслов „*Кон инклузивно образование за деца со посебни потреби*“, формулирани се неколку клучни пораки, вклучувајќи:

- Вклучувањето на деца со посебни потреби е морален, економски и социјален проблем.
- Темата за вклучување на деца со посебни потреби треба да биде интегрирана во сите национални политики и планови. Стандардите за пристапност мора да бидат имплементирани и поддржани со развој на меѓународна соработка.
- Планирање и буџетирање од страна на националните влади и партнерите за развој треба да вклучи деца со посебни потреби за да се обезбеди дека нема да бидат изоставени.
- Постои непосредна потреба да се известува и да се следат процесите на вклучување со примена на специфични индикатори за инклузивно образование на деца со посебни потреби, како и потреба од систематско собирање на одделени податоци за инвалидитет, возраст и пол.

Документите на Самитот порачуваат дека за да се постигне инклузивно квалитетно образование, потребно е:

- да се обезбедат минимални стандарди за пристапност за сите училишта;
- да инвестираат во обука на наставници така што сите наставници / наставници ќе можат да одговорат на различностите во училницата и особено на вклученоста на децата со посебни потреби;
- да бидете сигурни дека материјалите / ресурсите за учење се достапни во достапен формат и лесно се прилагодуваат;
- да инвестираат во асистивни технологии и уреди за деца со посебни потреби итн.

Учесниците на Форумот повикаа на воспоставување на инклузивен механизам за образование низ целиот свет, да се поддржи имплементацијата на *Целите за одржлив развој*, формулирани во рамките на концептот на Образование за сите, со што ќе им се овозможи на децата со посебни потреби можност целосно да имаат корист од глобалниот напредок во развојот на образованието.

Усвојувањето од страна на ООН на крајот на 2015 година на Агендата на 2030 година претставува моќен поттик за решавање на глобалните строги проблеми. Оваа акциона програма од областа на одржливиот развој содржи цел (Цел 4 - Квалитетно образование), што подразбира гарантирање на квалитетно образование, инклузивно и правично и промовирање на можности за доживотно учење за сите. Сите наведени документи се повикуваат на основните човекови права, наведувајќи дека секоја личност, без оглед на неговиот физички, интелектуален, материјален капацитет за учество, има право на образование и ова право мора да се обезбеди врз основа на еднакви можности.

ИНКЛУЗИВЕН ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ ВО РОМАНИЈА

Врз основа на меѓународните политики, во Романија е изработена и донесена национална нормативна рамка што регулира различни специфични аспекти на граѓанските, социјалните, економските и културните права на децата. Основниот закон на земјата, другите закони и владини решенија го гарантираат правото на образование, особено, остварувањето на уставното право на образование на лица со посебни образовни потреби и кои се наоѓаат во тешкотија, поддржано со други сродни права, како што е правото кон здравствено осигурување, социјална интеграција / реинтеграција, заштита и специјализирана помош итн.

Специјалното и специјално интегрирано образование е составен дел на романскиот национален образовен систем и им нуди на сите деца / студенти / млади образовни програми прилагодени на степенот на недостаток и нивните развојни потреби.

Таа е организирана на сите нивоа на предучилишно образование, во зависност од видот и степенот на попреченост, како што следува: интелектуална, слух, вид, движење, однесување.

Инклузивното образование е усвоено во Романија, од 90-тите години со почитување на различностите, иницирање и практична реализација на пристап и учество во образованието и социјалниот живот за сите категории на деца. Денес, околу половина од учениците со посебни потреби се запишуваат на редовно образование. Законодавството од областа на специјалното образование е дизајнирано да одговори на широк и многу разновиден спектар на специјални ситуации.

Во Романија, **специјалното и специјално интегрирано образование** се однесува на сите деца / студенти / млади луѓе со посебни образовни потреби (ПОП). Специјалното образование е организирано, како што е случај, во единиците за специјално образование и единиците за масовно образование. Специјалното интегрирано образование може да се организира во посебни и индивидуални класови или во групи интегрирани во заеднички часови.

Инклузивно образование - постојан процес на подобрување на училишната институција, со цел искористување на постојните ресурси, особено човечките ресурси, за поддршка на учеството во образовниот процес на сите луѓе во рамките на една заедница.

Инклузивно училиште - училиште во кое се обезбедува образование за сите деца и е најефикасното средство за борба против ставовите на дискриминација. Децата од овие образовни единици ги уживаат сите права и социјални и едукативни услуги според принципот „ресурсот го следи детето“. Усвојувањето, од страна на училиштата, на идеологиите на интегрираното

образование наметнува адаптации на ниво на процес на предавање-учење-евалуација - со изготвување на специјални документи материјализирани во персоналните интервентни програми (ПИП) и персонализирани образовни програми (ПЕП) .

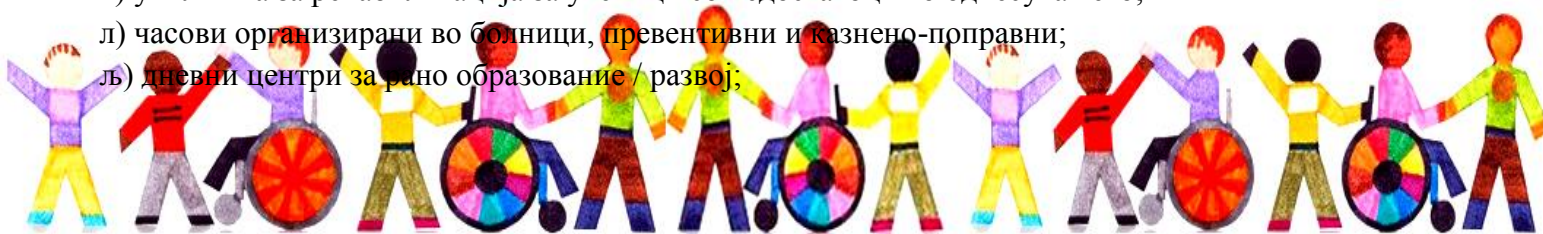
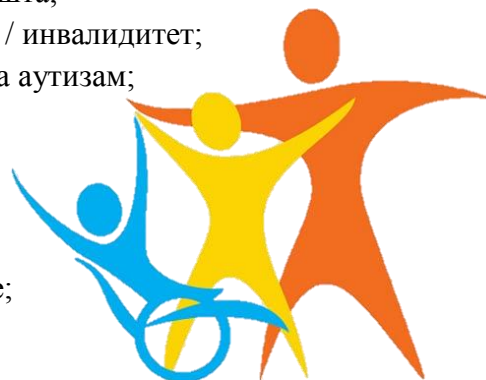
Училишниот центар за инклузивно образование - училишна институција која, покрај организирање, спроведување на процес на предавање-учење-евалуација, гради и други насоки на институционален развој: обука / информации од областа на дефектологијата, документација / истражување / експериментирање како и образовни услуги за / во заедницата.

Центар за едукација, дневен центар, куративен педагошки центар итн. - едукативни единици организирани од Министерството за образование и истражување или невладини организации во партнерство со Министерството за образование и истражување и имаат за цел и цел закрепнување, компензација, рехабилитација и училишна и социјална интеграција на различните категории на деца / ученици / млади со недостатоци. Тие се сметаат за едукативни алтернативи чија содржина се заснова на одредени експериментални педагогии (Монтесори, Фринети, Штајнер, Волдом и др.).

Општинскиот центар за едукативни ресурси и помош - единица поврзана со правно лице, подредена на Министерството за образование и истражување, која врши услуги за психо-педагошка помош за родители, деца, наставници и кои координираат, следи и оценува, на ниво на округот, едукативна активност и понудени услуги. од: училишни центри за инклузивно образование, интер-училишни центри за говор и говор, центри и центри за психо-едукативна помош, училишни медијатори.

Специјалното и специјалното интегрирано образование во Романија е дел од националниот образовен систем и опфаќа:

- а) специјални градинки (кои исто така може да вклучуваат групи за рана интервенција);
- б) посебни групи на градинки организирани во специјални училишта;
- в) специјални училишта за сите видови и степени на недостатоци / инвалидитет;
- г) групи / класи на деца / студенти со нарушувања на спектарот на аутизам;
- д) специјални единици за стручно образование;
- ѓ) специјални средни училишта;
- е) специјални училишни центри;
- ж) специјални пост-средни часови / училишта;
- з) дневни центри во училишни центри за инклузивно образование;
- с) центри за специјално образование;
- и) центри на куративна педагогија;
- ј) групи / класи на деца / студенти со повеќе сензорни нарушувања (глувост, слепило);
- к) училишта за рехабилитација за ученици со недостатоци во однесувањето;
- л) часови организирани во болници, превентивни и казнено-поправни;
- љ) дневни центри за рано образование / развој;

м) заштитни работилници.

Во специјалното интегрирано образование тие можат да работат:

- а) специјални групи на градинки интегрирани во градинките;
- б) специјални компактни часови интегрирани во масовните училишта;
- в) групи ученици со ПОП интегрирани во средните училишта;
- г) ученици со ППД индивидуално интегрирани во училиштата / градинките;
- д) специјални класи на професионализација интегрирани во редовни училишта, средни училишта и училишни групи во масовно образование;
- ѓ) групи / класи на деца / ученици заразени со ХИВ вирус;
- е) општински центри на говорен јазик;
- ж) училишни центри за инклузивно образование;
- з) општински центри за психо-педагошка помош;
- с) општински извори на ресурси за инклузивно образование;
- и) општински центри за ресурси и едукативна помош.

Училишните инспекторати одобруваат организирање на посебни часови составени од ученици со ПОП, кои не можеле да дипломираат до 14-та година, првите 5 паралелки на задолжително општо образование. Овие часови работат како фреквентно или ниско фреквентно образование, покрај специјалните и специјално интегрирани единици за образование, со персонал од 4-12 студенти, во зависност од степенот на попреченост.

Децата / учениците со ПОП кои се образуваат преку формите на специјално интегрирано образование ги уживаат сите права утврдени со важечката законска регулатива во врска со посебната заштита на детето, како и од програмите за компензација, закрепнување, рехабилитација, терапија од специјалното образование, чија цел е рехабилитација и интеграција. училиште и социјално. Децата, учениците и младите со ПОП, интегрирани во редовното образование, имаат корист од едукативна поддршка преку наставници за поддршка.

Специјалните единици за образование за учениците со сензорни недостатоци ја применуваат наставната програма на масовното училиште. Овие единици само ја задржуваат својата структура и форма на организација според системот на дефектологија, а според содржината, подготовката и специјализацијата на училиштата се слични на другите училишта. Специјални технолошки средни училишта, средни училишта и специјални пост-средни часови се организираат според моделот на редовното училиште (содржина, профили, специјализации, цели, цели и / или компетенции). Специфични за овие единици се стратегиите, модалитетите и методите на предавање / учење.

ИНКЛУЗИВНИОТ ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ ВО ТУРЦИЈА

Инклузивното образование се дефинира како „специјална едукативна практика заснована врз принципот дека образованието на лица со посебни образовни потреби (ПОП) го продолжуваат своето образование со своите врсници без инвалидитет во службените и приватните училишта во предучилишно, основно образование, средно образование и нивото на образование на возрасните преку нивно обезбедување услуги за поддршка на образованието во Министерството за образование (МЕВ на турски) Регулативи за специјално образование: (МЕВ, 2006).

Канцеларијата за специјално образование, дел од Министерството за национално образование (МЕВ на турски јазик), ги координира и следи сите специјални служби за образование во Турција со цел да се подобри квалитетот и квантитетот на специјалното и инклузивно образование.

Историјата на законодавството за образование на ученици со посебни потреби во редовните училишта датира од 1983 година, со Закон за деца со посебни потреби (бр. 2916). Со законодавството и регулативата донесени во 1983, 1997, 2004 и 2006 година (МЕВ, 1983, 1997, 2004, 2006), образованието за деца со ПОП е подобро во Турција.

Основните принципи на специјалното образование на турското национално образование се; сите лица со ПОП имаат корист од специјални образовни услуги во согласност со нивните потреби, интереси, способности и компетенции; лица со ПОП го започнуваат своето образование на рана возраст; планирање и извршување на специјални образовни услуги на лица со ПОП, колку што е можно, без да се промени нивното социјално и физичко опкружување; давање предност на едукација на лица со ПОП со заедно со нивните врсници, со оглед на нивните образовни перформанси и правење адаптации во целта, содржината на наставниот процес и оценувањето; соработка со организации и институции кои обезбедуваат услуги за рехабилитација на лицата со ПОП, да го одржат своето образование на сите нивоа и во сите видови; развој на индивидуализирани планови за образование и спроведување на програми за образование според потребите на индивидуата со оглед на надлежностите на нив, карактеристиките во сите области во развој и надлежностите во различни академски области (МЕВ, 2006)

Студентите со посебни потреби од различни категории на специјално образование во инклузивни поставки се разликуваат значително, вклучително и оние со интелектуална попреченост, оштетувања во слухот, физички нарушувања, специјални способности, нарушување на вниманието, хиперактивност, говорни нарушувања, аутистични нарушувања, хендикеп во учењето и хронични болувања (МЕВ, 2013).

Според Законодавството за специјални образовни услуги (МЕР, 2006), член 23, инклузивното образование е специјална едукативна служба за да им се овозможи на учениците со специјално образование да добијат образование со своите врсници во основните и средните училишта од градинка, како и неформалното образование. Како резултат, учениците со посебни потреби за образование во Турција можат да добијат образование во најразлични опции, кои се прикажани подолу.

Исто така, постојат различни видови на инклузивно образование во стручни училишта: инклузивно образование со полно работно време (во редовните училишта), инклузивно образование со скратено работно време (ученици кои се запишани во одделение за специјално образование, но кои се вклучуваат во редовните часови на образование со други студенти).

Предучилишното образование е задолжително за лицата со ПОП помеѓу 37-66 месеци. Предност е лицата со ПОП да го продолжат своето образование во инклузивни училници со своите врсници во редовните училишта.

На основно и средно ниво главната предност е лицата со ПОП да го продолжат своето образование во редовните училишта со своите врсници. Сепак, лицата кои не се во можност да ги постигнат општите цели во образовните програми го одржуваат своето образование во училиштата и установите за посебни потреби каде што се подготвени едукативни планови со оглед на нивото на перформанси на поединците во областите на развој (МЕР, 2006).

Во инклузивна училница, можат да бидат сместени максимум 2 студенти со ПОП. Максимален број на студенти во градинки 10 ако има 2 вклучени ученици и 20 ако има 1 инклузивен студент; а во одделенијата за основно училиште 25 ако има 2 инклузивни ученици и 35 ако има 1 ученик.

Во просториите за поддршка на образованието, планирано е едно до едно образование, имајќи ја предвид индивидуализираната програма за образование, за да се добие максимална корист. Просториите за поддршка на образованието можат да се организираат на петиција од родители на ученици со ПОП.

ИНКЛУЗИВНИОТ ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ ВО С.МАКЕДОНИЈА

Република Македонија е демократска и социјална држава во која сите се еднакви пред законот при што една од основните вредности на уставниот поредок на земјата е почитувањето на демократските принципи и човековите права. Земјата исто така ја ратификуваше Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи на Советот на Европа (ЕКЧП-1950) и протоколот бр. 12 на Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи.

Во своите основни одредби, оваа Конвенција предвидува уживање на утврдените права и слободи согласно Конвенцијата ќе се обезбеди без дискриминација по кој било основ, како што се пол, раса, боја, национално или социјално потекло, политичко или верско мислење, имотно-социјален статус. Протоколот предвидува општа забрана на дискриминацијата и ја зајакнува и проширува постојната недискриминација, одредба содржана во член 14 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи.

Почитувајќи го концептот за вклучување во образованието, Република Македонија настојува мнозинство на деца со посебни потреби да бидат вклучени во редовните предучилишни установи и училишта, кои ја прилагодуваат имплементацијата на програмата со посебни образовни планови и нудат дополнителна помош од специјални наставници и други образовни експерти (педагози, психолози и социјални работници).

Бирото за развој на образованието [1] во надлежност на Министерството за образование и наука создава едукативни планови и програми за предучилишно, основно, средно, специјализирано образование, образование на возрасни и образование за деца со посебни потреби. Тие се јавно понудени на веб-страницата на оваа институција. Бирото за развој на образованието, исто така, има обврска да собира и анализира информации и податоци за предучилишно, основно, средно, специјализирано образование, образование за возрасни и образование за деца со посебни потреби кои придонесуваат за развој на образованието во земјата.

Дефиниција на целни групи

Според Законот за социјална заштита на Република Македонија, лицата со посебни потреби се опишани во следниве категории:

1. Лица со оштетен вид (со слаб вид и слепи);
2. Лица со оштетен слух (наглуви и глуви);
3. Лица со посебни потреби на глас, говор и јазик;
4. Лица со телесна попреченост;
5. Лица со интелектуална попреченост (лесна, умерена, тешка и длабока);
6. Лица со нарушувања на спектарот на аутизам
7. Лица со хронични заболувања и
8. Лица со неколку пречки во развојот (лица со комбинирани пречки во развојот).

Редовното предучилишно образование опфаќа следниве категории на деца со посебни потреби:

- деца со пречки во видот;
- деца со оштетен слух;
- деца со интелектуална попреченост;
- деца со телесна попреченост;
- хронично болни деца;
- деца со аутизам.

Во основното образование, децата со посебни потреби можат да го добијат своето образование во специјални основни училишта, во редовни училишта во посебни оддели или во редовни училишта во рамките на редовни одделенија. Опфатени се следниве категории на деца со посебни потреби:

- деца со пречки во видот;
- деца со оштетен слух;
- деца со интелектуална попреченост;
- деца со аутизам АСД;
- деца со нарушувања на социјалното однесување.

Средното образование за деца со посебни потреби може да се реализира во специјални средни училишта за деца со:

- деца со пречки во видот;
- деца со оштетен слух;

- деца со интелектуална попреченост.

Проценка на психофизичката состојба на детето (дефинирање на видовите и степенот на недостатоци, нарушувања и хендикеп на деца со посебни потреби) направени од стручни институции (јавни медицински установи кои се специјализирани за работа со деца со посебни потреби) не е задолжително за родители ниту, пак, го приложува овој медицински извештај во процесот на упис во образовни институции (предучилишни установи или училишта), освен за специјални образовни институции (специјални основни или средни училишта).

Специфични мерки за поддршка

Според Законот за основно образование и Законот за средно образование, училиштата мора да обезбедат дека децата со посебни потреби имаат соодветни услови за образование - тие ја прилагодуваат организацијата и начинот на спроведување на програмата и нудат дополнителна стручна помош.

Исто така, може да се обезбедат прилагодени методи за проценка на знаењето и напредокот преку програмата. Покрај релевантните закони, во 2010 година Владата ја донесе Националната стратегија за стандардизација на правата на лицата со посебни потреби и нарушувања. Стратегијата предвидува реализација на седум специфични мерки поврзани со образовните потреби и барањата на оваа целна група:

- Развој на програми за вклучување на децата со посебни потреби во образовниот систем, вклучително и предучилишно образование;
- Примена и подобрување на постојните законски одредби со кои се дефинира областа на дискриминација во образовниот процес во сите нивоа на образование;
- Индивидуализирана работа со децата преку ангажирање на дефектолози, исто така, во редовните училишта, покрај училиштата за специјално образование;
- Упатство за учениците со ПОП според нивните потреби и можности;
- Обезбедување на образовен степен што ќе овозможи вертикално пренесување преку ниво на образование;
- Развој на мотивациони програми за родителите преку нивно образование кои ќе придонесат за подигање на свеста за инклузивниот пристап во образованието;
- Обезбедување обука за наставниот кадар, директорите на училиштата и стручните соработници во училиштето за поддршка и спроведување на инклузивното образование.

Реализацијата на овие мерки и активности е одговорност на Министерството за образование и наука и општините како локални образовни органи.

Индивидуализирани програми

Во соработка со родители, предучилишните установи и училишта составуваат индивидуализирана програма за секое дете со посебни потреби, прецизирајќи ги формите на работа, методите на стручна или физичка помош, трансфер помеѓу програмите и потребните прилагодувања при организирање, тестирање и проценка на знаењето, напредокот при реализацијата на програмата и организација на времето за учење.

Дополнителна стручна помош

Целта на дополнителната стручна помош (обично специјален наставник) е да се надминат инвалидитетот, нарушувањата и недостатоците, а во училиштата да се обезбеди и наставна помош. Обемот на дополнителна стручна помош зависи од тоа дали детето посетува предучилишна установа, основно или средно училиште, а исто така и од посебни потреби и потреби на детето.

Дополнителна помош ја вршат стручни лица од различни дисциплини во согласност со различните видови недостатоци (специјални едукатори и рехабилитатори, социјални работници, педагози, психолози, логопеди). Наставната помош ја водат наставници кои се стекнале со дополнително стручно знаење.

Намален број на деца во одделението

Во одделение или група со дете со посебни потреби, има помалку деца, како што е пропишано со нормите за групирање на децата во часови. Одлуката е донесена во рамките на Законите за основно и средно образование во Република Македонија.

Побрз напредок на талентирани и надарени деца

Учениците кои постигнуваат натпросечни резултати - без дополнителна обука - може да напредуваат побрзо до повисоко одделение. Така, тие можат да го завршат основното образование порано отколку во девет години, со препорака на Училишниот совет. Студентите од средно училиште исто така може да ги завршат барањата за програмата за помалку време како просечни студенти.

Соработка со други институции

Училиштата во предучилишните установи и училиштата соработуваат со специјални училишта и институции за едукација на деца со посебни потреби, кои вработуваат специјални наставници и рехабилитатори кои можат да им понудат на децата во предучилишните установи и училиштата дополнителна стручна помош.

Специјализираните установи за глуви, слепи и деца со телесна попреченост, кои во рамките на своите професионални надлежности, центрите за социјална работа, спроведуваат третман и проценка на деца, играат многу важна улога, како и во напредокот во образованието на секое дете.

ИНКЛУЗИВЕН ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ ВО ПОРТУГАЛИЈА

Португалија беше прифатена од Комитетот на УНЦРПД за усвојување на Уредбата бр. 3/2008, дополнет со закон бр. 12/2008 од 12.05.2008 година, која има за цел да обезбеди спроведување на правото на инклузивно образование за лица со посебни образовни потреби. Како резултат на оваа регулатива, во 2015 година, 98% од учениците со посебни потреби во Португалија посетуваат редовни училишта.

Во Португалија нема државни училишта за специјално образование и нема специјални училишта (приватни или јавни). Гореспоменатиот декрет ја наведува специјализираната поддршка што треба да се обезбеди во претшколското, основното и средното образование, во јавниот, приватниот и кооперативниот сектор во Португалија. Во партнерство со Министерството за образование, Високата комисија за миграција, Јавниот институт (ACM, IP) е посветена на промовирање на главните принципи на интеркултурно образование, интеграција и едукативен успех на сите деца и млади, од предучилишно до средно училиште и образование за национално, европско и меѓународно државјанство што поттикнува разновидност и обезбедува толеранција и почит кон сите верски култури, јазици и традиции. Неколку иницијативи кои се борат против расните стереотипи и предрасуди се спроведени во форма на кампањи, проекти, курсеви за обука и сесии на подигнување на свеста.

Почнувајќи од 2012 година, Меѓукултурниот училишен печат ги разликува и јавно ги признава училиштата кои спроведуваат стратегии и активности за промовирање на интеркултурноста, еднакви можности и академски успех на сите ученици. Во исто време, ги идентификува училиштата што ја ценат различноста како можност и извор на учење за сите. Процесот на аплицирање за Стампа им дава можност на училиштата да ги проценат нивните практики во врска со интеркултурното образование. Евалуацијата вклучува практики како што се: применети процедури во врска со дискриминаторското однесување, постоење на систем на дијагностицирање и следење на културната и јазичната разновидност во училиштето и поврзаноста помеѓу него и академскиот успех на учениците, практиките за прием на нови студенти, особено во однос на учениците од различна националност или етничка припадност, вредноста на јазичната различност и неговиот културен контекст, како алатка за учење, педагошките методи што ги користат наставниците и критичкото размислување на наставната програма, обуката на наставниците од областа на интеркултурното образование, учеството на учениците во развојот и донесувањето одлуки во однос на училишните иницијативи, како и во

процесот на учење, како и во стратегиите за вклучување на семејствата и пошироката заедница во училишниот живот. Училиштата можат да добијат различни нивоа на Стампа (ниво I, II или III), во согласност со конзистентноста на нивните сопствени практики.

Интеркултурната училишна мрежа е програма промовирана од АСМ, I.P., Дирекцијата за општо образование и Фондацијата Ага Кан, која поддржува развој на училишните капацитети и размена на најдобри практики од областа на интеркултурното образование.

Мрежата е составена од училишта посветени на промовирање на прием, интеграција и едукативен успех на сите деца и млади, без оглед на нивното културно или национално потекло, како и промовирање на култура и практики на отвореност кон разликите и воспоставување позитивни интеракции помеѓу учениците и други членови. на образовната заедница кои потекнуваат од различни култури. Учеството во мрежата подразбира:

- интеграција на интеркултурните практики во образованието во Проектот Училиште за едукативни активности и Годишниот план за активности во следниве области: училишна култура, програма за образование (содржина, ресурси и дидактика) и вклучување на заедницата;

- понуда на интеркултурни сесии за обука на различни чинители на образовната заедница;
- учество во активности на насоки, надзор и надзор и;
- споделување практики и ресурси користејќи платформа за соработка.

Во 2018 година, Мрежата опфаќа околу 120 училишта.

Комплетот за интеркултурно образование е пакет од 40 публикации, прирачници, книги, ДВД-а, брошури, постери и студии кои се достапни, на барање и преку Интернет, за училиштата и другите организации или професионалци. Овие ресурси опфаќаат широк спектар на теми, како што се културна и верска разновидност, интеркултурно учење и медијација, расизам, бегалци, ромски заедници, миграција и човекови права. Овие се важни алатки за наставниците и стручните лица за образование кои работат со деца и млади во училиштата.

Во 2016 година, Високиот комесар за миграција, заедно со Комисијата за еднаквост и борба против расна дискриминација, исто така промовираа национална кампања насочена кон децата на возраст од 3 до 5 години во предучилишниот систем. Концептот на оваа кампања беше да се соберат во кутија со алатки сет од 6 обоени моливи со различни тонови на кожата, како и книга со приказната Боите на сивиот град („As cres da cidade cinzenta“). Оваа кампања ги покани децата да ја обојат книгата и да ја слушаат и да размислуваат за главната порака на приказната: град кој ги поздравува новите граѓани кои со себе носат нови бои, нови идеи и перспективи. Сите португалски државни училишта, над 3.500, со ученици до 5 години добиле моливи и книги,

Erasmus+

**„TOGETHER FOR BETTER”
2019-2021 ERASMUS+, KA2
Project nr. 2019-1-RO01-KA201-064001**

23

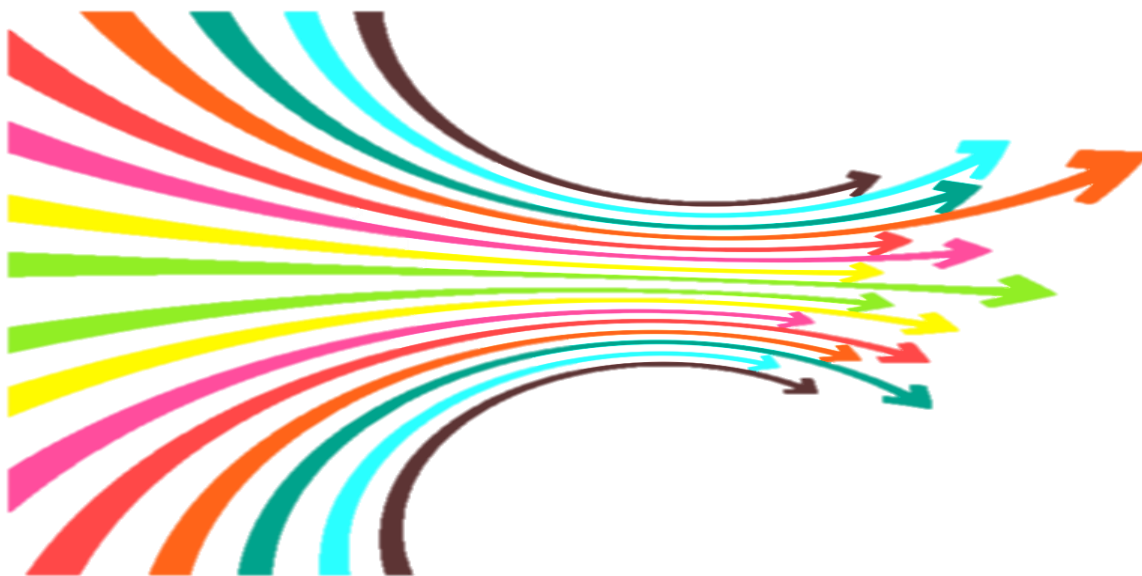
достигнувајќи 150.000 деца. Резултатот беше многу позитивен.

Во 2018 година, Високиот комесар исто така промовираше национален натпревар што ги натера децата и младите да создадат дела за борба против дискриминацијата. Досега се поднесени 500 предлози.

Програмата за опции развиена од Високата комисија за миграција промовира социјално вклучување на деца и млади од ранливи социо-економски средини, особено на потомците на имигрантите и етничките малцинства. Во оваа програма, локалните проекти се дизајнирани да ги задоволат специфичните потреби на субјектите со податоци и имаат силен акцент на училишната поддршка за подобрување на академскиот успех.

Направена е значителна инвестиција за борба против напуштање на училиштата и постигнување на академски успех. Во моментот, во шестата генерација (2016-2018), Изборната програма поддржува 99 проекти поврзани со едукација и обука, вклучително и разни активности, како што е студиска помош, развој на програма за социјални и лични достигнувања и воспитни активности. неформално за промовирање на академски успех.

Оперативната програма за унапредување на образованието (ОПРЕ), започна во 2016 година, има за цел да го охрабри и промовира пристапот на младите Роми до високото образование. Целта е да се намалат бариерите помеѓу овие заедници и формалниот систем на образование, како и да се спречи предвремено напуштање на училиштето во овој циклус на студии. Во своето последно издание, ОПРЕ понуди 25 универзитетски стипендии, како и програма за градење на капацитети и техничка поддршка, свесност и медијација на семејството и заедницата, како и индивидуална поддршка и насоки за студентите.

СИСТЕМ НА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ ВО ПОЛСКА

Деца со посебни образовни потреби во полскиот образовен систем

Полскиот образовен систем нуди образование прилагодено на секое дете, соодветно на возраста и нивото на постигнат развој, како и прилагодување на содржината, наставните методи и организацијата на работата во однос на психо-физичките способности, заедно со можност за добивање психолошка и педагошка поддршка и посебни форми на предавање. Покрај тоа, системот обезбедува:

- шанса да добијат едукација во сите типови училишта од страна на деца со посебни потреби, социјално неприлагодена и се изложени на ризик од социјална лошо прилагодување, во зависност од индивидуалните потреби и предиспозиции за развој и образование,
- грижа за сите ученици со посебни потреби, овозможувајќи имплементација на индивидуализирани образовни процеси, форми, наставна програма и реформи.

Образованието е задолжително до 18-годишна возраст. Задолжителното образование започнува во годината кога детето се претвора во 6-та година во градинка (5 години од 2012 година). Образовниот систем во Полска обезбедува рана интервенција за деца со посебни потреби од моментот на утврдување на инвалидност до почетокот на училиштето.

Постојат следниве фази на образование:

- предучилишно образование - за деца на возраст од 3 до 6 години
- основно училиште - осумгодишно училиште, вклучително и две фази на образование
- средно училиште - општо или стручно училиште; во соодветните училишта учениците учествуваат во текот на три, четири или пет години.

Завршувањето на образованието во средното и стручното училиште е генерален сертификат за образование. Стручните училишта нудат стручни испити.

Посебни образовни потреби. Децата или младите имаат посебни образовни потреби, доколку нивните можности за образование, развој и учење се ограничени на таков степен што не можат да ги исполнат барањата за едукација на обичните училишта без да добијат дополнителна помош во текот на целиот образовен процес (на пример, заради инвалидитет, специфични тешкотии во учењето, емоционални проблеми како резултат на траума).

Во групата деца со посебни образовни потреби се и надарени деца во Полска. Училиштето треба да ги препознае нивните способности и да им помогне на нивните таленти.

Специјалните образовни потреби се однесуваат на:

- долгорочно заболување
- проблеми со адаптација
- специфични тешкотии во учењето (дислексија, дисграфија, дискалкулија)
- нарушување на говорот
- емоционални и потешкотии во однесувањето предизвикани од траума
- тешкотии во учењето.

Специјална организација на образование и наставни методи

Во полскиот образовен систем меѓу ученици со посебни образовни потреби, разликуваме деца на кои им е потребна посебна организација на наставни и наставни методи. Тоа значи дека на овие деца им е потребна широка специјализирана поддршка за време на нивното образование, со адаптирана програма и прилагодени услови за учење. Во рамките на оваа група, ние ги разликуваме децата со посебни потреби како што следува:

- телесна попреченост
- лица со интелектуална попреченост
 - слеп
 - оштетување на видот
 - глуво
 - нарушувања на слухот
 - аутизам, вклучувајќи го и синдромот на Аспергеров
 - со повеќе оштетувања
 - студенти со абнормално социјално функционирање - социјално несоодветна младина.

Постојат различни типови училишта во Полска:

- **основни училишта**, кои нудат инклузивно образование
- **часови за интеграција во обични училишта или училишта за интеграција**
- **специјални училишта и специјални станбени училишта за:** слепи и лица со оштетен вид и за глуви и наглуви, ментално хендикепирани, телесно инвалидни, болни деца (овие училишта се наоѓаат во болници), центри за деца и млади со абнормално социјално функционирање.

Модул II. Инклузивно управување со образованието: структури, институции, услуги. Улоги и одговорности

Клучни концепти:

- ✚ Управување
- ✚ Образовен менаџмент
- ✚ Менаџмент на инклузивното образование
- ✚ Инклузивно училиште
- ✚ Структури / услуга за поддршка
- ✚ Персонал за поддршка

Цел: Како резултат на проучување на ова поглавје, учесниците:

- тие ќе стекнат знаење и ќе формираат вештини за ориентирање на нивоа на инклузивно управување со образованието;
- тие ќе знаат и ќе можат да ги утврдат улогите и одговорностите на секое ниво на управување со инклузивно образование;
- ќе има надлежности да ги корелираат теоретските концепти за инклузивно образование со тековната образовна практика, особено во планските (стратешки, оперативни) аспекти на процесите поврзани со развојот на инклузивното образование;
- тие ќе формираат точни ставови и перцепции во врска со неговото инклузивно образование, нејзината потреба, неговата важност и неговите

2.1. Основни концепти: управување – образовен менаџмент - управување со инклузивно образование

Наречена наука за современиот свет, управувањето е многу чувствително на промените што се случуваат во општествата и системите и доживува брза еволуција под притисок на различни фактори: зголемување на темпото на иновации и потреба од брза реакција за промена, комплексноста на процесите, односите, напредокот на технологиите итн.

Од општа перспектива, управувањето е составен дел и може да биде поврзано со кој било домен, под претпоставка за организирање и мобилизација на сите ресурси во систем што обезбедува постигнување на целите на доменот и квалитетот на процесите. Менаџментот на тој начин влијае на насоките на активност, признатите приоритети и целите што треба да се постигнат. Се смета за имплицитен аспект на организација на домен, управувањето:

- се спроведува во структурирана организациска рамка со прецизни улоги;
- е фокусиран на постигнување на целите и целите;
- се реализира преку напор на човечки ресурси;
- користи / користи претходно утврдени системи и процедури.

Вклучувајќи анализа, планирање, спроведување и контрола, менаџирањето се манифестира со различен интензитет, на повеќе нивоа: на процесот на донесување одлуки, на организационите структури, на внатрешната и надворешната комуникација, итн. Културата и квалитетот на менаџирање влијае на ефикасноста на процесите, напредокот и перформансите на терен.

Како и другите области на активност, образованието има тенденција да стане отворен, одговорен систем за промени, способен да ги исполни стандардите за квалитет, наметнати од барањата на времето. Ова може да се постигне преку промовирање и обезбедување на менаџирање со квалитетот на сите нивоа: на ниво на систем, едукативно одделение и индивидуа (давател на услуги и примател / корисник на образование).

Како доктрина, *менаџментот на образованието* се состои од серија од 2 принципи и правила поврзани, пред сè, со вистинскиот образовен акт, спроведен во класа, принципи и прописи кои произлегуваат од фундаментални идеи и идеологии на психологијата на социологијата и етиката.

Поимот „образовен менаџмент“ е познат како различен значење:

- Упатство на системот и институциите кон постигнување на поставените цели, преку спроведување на одредени процеси;
- Група на луѓе / специјалисти кои управуваат со областа на образованието како систем и како едукативни единици, кои имаат овластување да донесат соодветни одлуки во врска со применетите програми, човечки ресурси, финансии, опрема, итн., Кои обезбедуваат функционирањето на теренот.

Управувањето со образованието се заснова на три карактеристики:

- глобалниот пристап кон сите елементи на образованието и апликациите специфични за функцијата на управување, на различни нивоа;
- оптимална употреба на педагошките ресурси на образовниот систем, преку раководни функции: планирање - организација, методолошка ориентација, регулатива - саморегулација;
- обезбедување на иновативна еволуција на перспективата на системот на различни нивоа на организација.

Управувањето со образованието е важно и неопходно затоа што:

- обезбедува ефикасно и ефикасно функционирање;
- квалитет на процесите во секторот;
- придонесува за постигнување на целите и постигнување на целите на образованието;
- ја оптимизира употребата на ресурсите;

- придонесува за воспоставување позитивни меѓучовечки односи и мотивирачки персонал, итн.

Бројни студии и истражувања ширум светот докажуваат дека, преку промовирање на целите и процесите, менаџментот е фундаментален и неопходен елемент за организирање и функционирање на системи, организации, па дури и поединци. Улогата на менаџирањето е да генерира систем на организирање на процеси со цел да се зголеми / обезбеди нивната ефикасност.

Развојот на инклузивно образование не е исклучок од овој наод: и во контекст на инклузивно образование, управувањето го таргетира системот, институциите и поединците, како и сите вклучени ресурси: човечки, информативни, материјални, финансиски, време. Бидејќи е комплексен процес што трае низ целиот образовен систем, инклузивното образование бара јасни механизми за планирање, организирање, координирање, водење, методолошко водство, регулатива / саморегулација и соработка, поврзани со областа на управувањето. Инклузивното управување со образованието вклучува прилагодување на принципите и методологиите на општото управување и подреденост на принципите и целите на инклузивното образование, постигнато на различни нивоа.

2.2. Ниво на менаџирање во инклузивно образование. Институции / структури / услуги со одговорности во спроведувањето на инклузивното образование

Прегледот на различни теории и концепти во врска со инклузивното образование и сродните концепти укажува на сложеност на феноменот и процесот на вклучување, системскиот и транссистемски пристап наметнат од нивната суштина.

Принципите на инклузивно образование произлегуваат од националните и меѓународните политики од областа:

- принципот на еднакви права во областа на образованието;
- принципот на изедначување на можностите;
- принципот на најдобар интерес на детето;
- принципот на недискриминација, толеранција и искористување на сите разлики;
- принципот на рана интервенција;
- принципот на индивидуализирање на образовниот процес и развивање до максимум потенцијалот на секое дете;
- принципот на обезбедување услуги за поддршка;
- принципот на флексибилност во дидактичката активност;

- принципот на универзален дизајн кој овозможува создавање на околина достапна за сите;
- принципот на партиципативно управување со образованието;
- принципот на социјална соработка и партнерство.

Секој од наведените принципи ги заснова насоките на дејствување и целите утврдени според нивото на управување со кое се третираат процесите на инклузивно образование (стратешко, оперативно / тактичко) и временскиот хоризонт наменет за нивно постигнување (на кратко, средно и долгорочен). Воспоставувањето на најпогодни цели како пожелни цели се врши по студии и анализи кои ги даваат потребните информации за нивно дизајнирање.

На стратешко ниво, **целите** ќе се однесуваат на создавање, развој, обезбедување на одржливост на системите / институциите / процесите. Примери на стратешки цели:

- Обезбедување на право на образование за сите деца.
- Обезбедување квалитетно образование за деца со ПОП.
- Креирање на систем на инклузивно образование структури и услуги.
- Развој на социо-едукативни партнерства во процесот на вклучување на деца со ПОП.
- Свесност и мобилизација на заедницата за промовирање на инклузивно образование.

Оперативните цели, познати и како тактички цели, се краткорочни задачи кои обезбедуваат постигнување на стратешки цели. За разлика од стратешките цели, оперативните цели мора да ги наведат конкретните насоки на дејствување и да ги рефлектираат очекуваните резултати. Покрај тоа, оперативните цели мора да бидат добро дефинирани, фокусирани на предметот, јасно формулирани така што сите вклучени ќе разберат какви задачи имаат за да ги постигнат целите. Примери на оперативни / тактички цели:

- Евалуација и идентификација, упатување на деца со ПОП.
- Обезбедување релевантност на институционалното планирање, на структурите, на специјалистите (полугодишно, квартално, неделно, дневно, по дете и друго).
- Зајакнување на вештините на специјалистите за приближување кон ПОП на децата (можеби со конкретизација: погрешно прилагодување, тешкотии во учењето, нарушувања во комуникацијата, итн.).
- Вклучување на родители во развојот и имплементацијата на ИОП..
- Организација на инклузивно образование недела / ден, итн.

Тактичките цели се преточени во конкретни активности, чие достигнување придонесува за постигнување на целите. Овие се **процеси на инклузивно образование**, со што се обезбедува операционализација на филозофијата на инклузија во тековната образовна практика.

Процесите можат да се групираат, конвенционално, во две широки категории:

1. оние што се поврзани со ресетирање на системот преку перспектива на нови образовни пристапи: преиспитување на улогата и припишувањата на институциите / структурите и специјалистите, создавање нови структури / услуги и функции, унапредување на правата, подигнување на свеста, формирање ставови, соработка, итн .;

2. оние што се однесуваат на ефективната организација на инклузијата: школување, адаптација, организација на помош и поддршка, обука за вештини, евалуација, сертификација и сл. Важен елемент на менаџирање со инклузивно образование се ресурсите, кои имаат, во овој контекст, значењето на сите извори и средства вклучени во развојот на инклузивно образование. Без да бидеме исцрпувачки, Ви претставуваме само неколку видови на ресурси:

- ✚ **Информативни:** политики, законодавство, методологии, упатства, студии, истражувања, литература, итн .;
- ✚ **Информативни:** веб-страници, веб-страници, електронски платформи за информации, во различни категории;
- ✚ **Хуманитарни науки:** специјалисти вклучени во спроведување на инклузивно образование и нивните надлежности;
- ✚ **Финансиски:** буџети наменети за спроведување на процеси;
- ✚ **Материјали:** инфраструктура, опрема, итн..

Суштината на дизајнот на управување со инклузивно образование е поврзаност помеѓу принципите, целите, процесите и ресурсите, така што тие влијаат врз корисниците на инклузивно образование. Во овој контекст, ќе бидат разгледани директните и индиректните корисници. Секако и очигледно, директни корисници на инклузивно образование се **децата**. Иако инклузивното образование теоретски ги насочува сите деца, млади, па дури и возрасни, Програмата за развој на инклузивно образование утврдува конкретен список на директни корисници:

- деца без родители, напуштени, лишени од родителска грижа;
- деца од неповолни семејства;
- институционализирани деца;
- деца со посебни потреби, со тешкотии во учењето и комуникацијата;
- деца со ментални нарушувања, однесување или емоционални отстапувања, други патолошки состојби;
- деца од национални малцинства, религиозни или јазични групи;
- деца на бегалци или деца на внатрешно раселени лица;

- други категории на деца, млади и возрасни кои, од различни причини, се маргинализирани или исклучени во процесот на пристап и спроведување на програма за образование.

Како индиректни корисници, програмата, пред сè, ги споменува семејствата / родителите на децата, но и наставниците, специјалистите од сродните полиња, надлежните органи од сите нивоа, заедниците и општеството како целина.

Инклузивното образование се развива во раководна рамка, структурирано на нивоа, во кои се наоѓаат надлежните органи, институции, структури и услуги со признанија од оваа област, како и специјалистите - дел од овие субјекти. Од оваа перспектива, управувањето со инклузивното образование е клучно за институционалната организација и организацијата на активностите на вработените.

Секој предмет (субјекти и специјалисти) мора да има јасна визија за своето место и улога во развојот и унапредувањето на инклузивното образование и нејзината позиција во однос на другите актери во процесите на инклузивно образование. Написите на секое ниво на управување произлегуваат од законодавството со кое се уредуваат во доменот и главно се сумираат на следниов начин:

1. На централно ниво:

- Развој и промовирање на инклузивни образовни политики;
- Обезбедување на нормативна и методолошка рамка за развој на инклузивно образование;
- Спроведување на истражувачки проекти од областа;
- Создавање и обезбедување на функционалност на почетниот и континуиран систем на обука во областа на инклузивното образование;
- Финансиска сигурност;
- Следење и проценка на процесите на национално ниво со цел да се обезбеди нивниот квалитет.

2. На регионално ниво:

- Спроведување на државни политики и обезбедување усогласеност со законодавните акти од областа;
- Идентификација, евалуација и евиденција на деца со ПОП и / или инвалидитет;
- Обезбедете школување за сите деца на возраст меѓу 6 (7) - 18 години, вклучително и оние со ПОП и / или инвалидитет. Детски записи;
- Создавање мултидисциплинарни системи за поддршка на деца со ПОП: структури, услуги, функции;

- Правилно планирање и распределување на финансиски средства за поддршка на развојот на инклузивно образование;
- Обезбедување континуиран професионален развој и зголемување на вештините на наставниот персонал за работа со деца со ПОП;
- Следење и проценка на процесите на окружно / општинско ниво со цел да се обезбеди нивниот квалитет.

3. На ниво на локална заедница:

- Примена и обезбедување усогласеност со одредбите на важечката легислатива во врска со право и пристап до образование на сите деца на административната територија;
- Придонес за да се обезбеди, заедничко со родителите, школувањето на деца, вклучително и оние со ПОП и / или инвалидитет;
- Создавање и финансирање на услуги во институции чиј основач е локалната власт;
- Обезбедување социјална заштита на децата во тешки ситуации и меѓусекторски пристап кон случаите;
- Родителска одговорност за школување на децата и обезбедување на нивно образование / развој;
- Свесност и мобилизација на заедницата за правата на децата, вклучително и правото на образование.

4. На локално, институционално ниво

- Инклузивен институционален развој, култура, политики и практики;
- Создавање и обезбедување на квалитативно функционирање на структурите и услугите на инклузивно / поддршка на образованието;
- Организирање на образовниот процес од инклузивна перспектива, во центарот на ученикот, со акцент на диференцијацијата и индивидуализацијата;
 - Обезбедување на инклузивно, достапно и едукативно опкружување кое одговара на децата;
 - Создавање групи промотори за вклучување од деца, наставници, родители;
 - Дисеминација и промовирање на добри практики, позитивни искуства.

Во истата насока, улогата на училиштето во развивањето и обезбедувањето социјална кохезија е сè поинтензивна и се смета за најдобро позиционирана во центарот на соодветните процеси. Особено, се потенцира улогата на училиштето во развивање на критичко размислување на децата / младите и промовирање на општ инклузивен етос, што промовира кохезија. Врз основа

на овие основни идеи, секое училиште ќе подготви свои политики за партнерство, ќе се консултира со партнерите и ќе ги идентификува најсоодветните форми, модалитети, начини за нивно постигнување.

2.3. Раководење со образовните институции од гледна точка на инклузивното образование

Во својата суштината, училиштето на сите нивоа, како давател на образованието, отсекогаш било во потрага по најефикасните начини за промоција на еднаквост и зголемување на можностите за образование на сите деца. Тргувајќи од оваа идеја, училиштето, во одредени временски периоди, утврди дека сегрегацијата на децата според различни критериуми (пол, раса, јазик, способности/попеченост) го намалува квалитетот на учењето и создава бариери при прифаќање и формирање на перцепцијата за различностите и ефективните односи меѓу различните групи на деца. Со развој на училиштата, научниците, експертите, директорите и иновативните наставници не ја одобруваат сегрегацијата, а училиштата ги напуштија старите принципи и пристапи, постепено претворајќи се во средина за девојчиња и момчиња, за деца од различни раси, за зборување на различни јазици, за деца со различни способности. Во последните децении, кон овој пристап се придружија и креаторите на политиките од областа на образованието, при што, акцентот е ставен на промоција на инклузијата како најправилен и рамноправен пристап на современото училиште. Станува збор за пристапот според кој разликите помеѓу децата се искористуваат во училиштето, а децата, без оглед на нивните индивидуални карактеристики, учат заедно. Во Декларацијата од Саламанка се вели дека „... училиштата мора да ги вклучат сите деца, без оглед на нивните физички, интелектуални, социјални, емоционални, јазични или други состојби. Училиштата треба да вклучуваат и деца со посебни потреби и надарени деца, деца од улица и оние кои работат, деца кои припаѓаат на популацијата што живее во тешко достапни области или водат номадски живот, деца кои припаѓаат на јазични, етнички или маргинализирани малцинства...” Декларацијата исто така споменува дека инклузивните училишта се најкорисно средство за борба против дискриминацијата, каде се добредојдени сите заедници, преку градење на инклузивно општество и обезбедување на образование за сите. Имено, училиштата обезбедуваат корисно образование за децата, ја зголемуваат ефикасноста и на крај профитабилноста на целиот образовен систем.

Основните принципи кои ја регулираат институционалната организација и функционирањето на инклузивното училиште се:

1. Целокупната училишна заедница ги споделува принципите и вредностите на инклузијата. На ниво на образовни институции, постои општ консензус за правото и пристапот на сите деца до образование. Училиштето е обврзано за инклузија/развој на децата со ПОП и за постигнување на квалитетен образовен процес, инклузивен и фокусиран на потенцијалот и потребите на децата.

2. Училиштето прифаќа и ја искористува човечката разновидност. Децата со ПОП имаат различни вештини, особености, стилови и потреби во учењето, земени во предвид од страна на образовната институција, која го дизајнира и реализира образовниот процес, земајќи ја предвид различноста на децата.

3. Училиштето ги прифаќа и им дава предност на различностите на луѓето. Децата со ПОП имаат различни вештини, карактеристики, стилови и потреби во учењето, кои се зимаат во предвид од страна на образовната институција, која го дизајнира и реализира образовниот процес земајќи ја во предвид различноста на децата.

4. Училиштето е посветено на поддршка на сите деца. Училиштата на сите нивоа имаат одговорност да ги интегрираат принципите на вклучување во институционалните политики и практики. Приоритетите на секоја институција ќе бидат утврдени како резултат на анализа на конкретната состојба на секое дете и институцијата воопшто. Институционалните политики и практики нема да бидат ригидни и ограничени, тие ќе практикуваат флексибилност и континуирано прилагодување кон потребите на децата. Училиштата вршат (само) евалуација за проценка на степенот на инклузија.

5. Инклузивното образование е вклучено во сите видови на планирање на ниво на училиште. Принципите на инклузивно образование ќе се рефлектираат во документите за институционален развој (стратешки и оперативни), во плановите на структурните поделби, на услугите за поддршка и на вработените. Училишната администрација периодично ја анализира имплементацијата на плановите, ќе идентификува нови приоритети и повторно ќе ги планира активностите. Така, развојот на инклузивно образование станува континуиран и динамичен процес. Не постои почетна точка од каде треба да започне инклузијата, постои општ пристап кој трајно ги води сите училишни процеси.

6. Училиштето го промовира инклузивно образование и неговите придобивки. Образовната институција како ентитет и сите нејзини субјекти се следбеници на филозофијата на инклузија, и покрај тоа што таа се спроведува во сите институционални процеси, ги промовира вредностите на инклузија на ниво на заедница. Вон-училишните настани се организираат со вклучување на

членовите на заедницата, се шират добри практики и позитивни искуства.

Синтезата на специјализираната литература од областа овозможува истакнување на следниве клучни елементи за изградба на инклузивно училиште:

Инклузија на сите деца во заеднички средини за учење

Училиштето е посветено на создавање услови за секое дете да биде добредојдено, а вработените ќе работат на промовирање на инклузивното образование, во одделенија во кои учат хетерогени групи на деца кои комуницираат и играат заедно. За да се случи ова и за да стане дел од училишната култура, сите вработени во училиштето мора да се вклучат во постигнување на таа цел, да зборуваат јасно и недвосмислено, да се придржуваат кон принципите на инклузија и да ги бранат вредностите на инклузијата. За повеќето училишта ова ќе значи радикална промена, што подразбира промена на мисијата, визијата, вредностите, целите и процесите.

Автентична обука на различни нивоа за ученици со различни способности

Училиштата вообичаено се структурирани на одделенија (соодветно на возраста), при што за учењето се прават на стандардизирани програми/материјали, кои предвидуваат сите деца во одредено одделение да бидат исти, на исто ниво на развој. Реалноста сепак е поинаква, при што, дури и во најинклузивното одделение има деца со различни способности, потреби, интереси. Затоа, во инклузивното училиште, дизајнирањето и обезбедувањето на учењето се врши на различни нивоа, земајќи ја во предвид различноста на учениците. Идејата не е да се „поедностави“ предметот на проучување, туку да се прилагоди на потенцијалот и потребите на децата, преку:

- дидактичко дизајнирање на повеќе нивоа;
- целење кон зоната на нареден развој;
- обезбедување на поддршка и „градење“ на патека за следните нивоа на учење;
- употреба на автентични стратегии за настава, вклучување на децата во ефективен образовен процес, преку активности што се однесуваат на нивниот живот дома и во заедницата и кои ги поврзуваат со реалниот свет;
- вклучување во процес на повеќе интелектуални нивоа и различни стилови на учење на децата, создавање на голем број на насоки и модели на учење;

- вклучување на децата во активности во парови, во групи кои ќе поттикнуваат соработка, така што тие ќе учат колку што е можно повеќе едни од други.

Училиштата во кои наставниците ги учат децата на овој начин имаат малку (или воопшто немаат) деца чии потреби нема да бидат исполнети. За случаите кога горенаведените стратегии не функционираат доволно ефикасно, се препорачуваат адаптации/модификации на наставната програма и идентификација на формите за работа кои се соодветни за одредено дете. Стратегиите што се користат за обука на одредено дете и кои ќе се покажат како ефикасни, потоа се вклучуваат во општите стратегии за настава.

Градење на училишната заедница и задоволување на потребите на децата со провокативно однесување

За успешна настава потребно е да се обезбеди пријателска и безбедна околина, така што, децата ќе бидат предиспонирани за учење. Од овие причини, изградбата на училишната заедница е клучен фактор и од круцијално значење во инклузивното образование.

Ова вклучува неколку димензии:

- Односи на соработка, на почитување, меѓусебна поддршка на вработените во училиштата, на родителите и на сите припадници на заедницата.

- Блиски односи помеѓу децата, така што тие ќе се познаваат меѓусебно и ќе се поддржуваат.

Може да се применат различни форми на поддршка: поддршка од врсници за врсници, кругови за поддршка, групи за помирување, состаноци на час, итн.

- Давањето на право на децата да изберат и да се подготват за превземање на одговорност. Децата се чувствуваат побезбедни, имаат избор и не се чувствуваат присилени.

Во инклузивното училиште, децата не треба да се чувствуваат „контролирано“, туку треба да им се помогне да ги разберат последиците од провокативното однесување, а вработените треба да разберат дека таквото однесување, всушност е начин на комуникација на детето и дека му треба помош. Персоналот треба да биде обучен да спроведува алтернативни стратегии, за да може да комуницира со детето и да му помогне, доколку има потреба од помош.

Обезбедување на поддршка на вработените

Поддршката на наставниците во работата со деца на различно развојно ниво, вештини и потреби е исклучително важна, особено од гледна точка на промовирање на инклузивната култура

во училиштето. Традиционалниот пристап, кога наставата се одвиваше на еднакво ниво за сите деца, не функционира во инклузивното училиште и дизајнот и наставата структурирана на повеќе нивоа ќе бидат вградена во образовната практика. Исто така, инклузивното училиште мора да вработи заедно со наставниот кадар и други специјалисти: наставници за поддршка, психопедагози, психолози, логопеди, социјални работници, професионални терапевти и така натаму. Сите овие вработени треба да соработуваат едни со други, да се поддржуваат едни со други и ги координираат нивните интервенции за задоволување на потребите на сите деца.

Соработка со родителите

Родителите на децата со ПОП обично поминуваат низ многу потешкотии со своите деца. Во традиционалното училиште тие вообичаено добиваат многу негативни повратни информации, децата се етикетирано и маргинализирани сè до изолацијата, па дури и исклучување и сместување во специјални училишта.

Во инклузивното училиште, овие односи се истакнуваат и се користат со цел да се зајакнат односите училиште-семејство/родители. Родителите стануваат партнери во училиштето во обезбедување квалитетно инклузивно образование за своето дете, но и за другите деца во училиштето.

Процес на донесување на одлуки: лидерство, демократија, зајакнување

Поаѓајќи од фактот дека живееме во свет со силни тенденции за сегрегација и исклучување, не е изненадувачки што градењето на инклузивно училиште може да биде (и е!) особено тешка задача. Суштински во овие процеси се следниве три елементи кои треба да го поддржат процесот на донесување одлуки во училиштето:

- **Лидерство.** Првенствено, изградбата на инклузивното училиште е во најдобар интерес на детето. Овој принцип ја регулира организацијата на училиштето, функционирањето на училиштето, образовниот процес и сите поврзани процеси околу образованието. Очигледно, инклузивното училиште не ги запоставува своите вработени (се занимава со професионален развој, мотивација и други аспекти), но сите работи се утврдени со заедничката визија за децата.

- **Демократија.** Иако децата се подготвуваат, во инклузивно училиште се создаваат услови за сите кои се вклучени во процесот - вработените, децата и родителите кои имаат право да го кажат своето мислење и да учествува во создавањето инклузивно култура.

• **Охрабрување.** Слично како претходно, сите субјекти треба да бидат овластени и да придонесат за заедничката визија за градење на вистинско инклузивно училиште. Особено, важно е да се охрабрат децата да учествуваат во процесот на донесување одлуки, да ги кажат своите ставови и да ги промовираат своите права (види во делот: одделение за учество на деца).

Клучните елементи за создавање инклузивно училиште можат да бидат детализирани во многу други аспекти и списокот на елементи може да се продолжи. Наведените теми придонесуваат за трансфер на принципите на инклузивно образование во училишната практика и развој на инклузијата како институционална филозофија и образовен процес. Преминот од теорија во пракса мора да се направи, пред сè и најважно од сè, преку преиспитување на пристапи и идентификување/воспоставување/утврдување на параметрите што ја дефинираат инклузивната институција. Основата на институционалниот развој, вклучително и развојот на инклузивно образование во редовното училиште е стратешко планирање. Плановите/стратегииите за институционален развој ја дефинираат политиката на училиштето во областа на инклузивното образование, содржат одредби за унапредување на инклузивното образование во и надвор од образовната институција; создаваат/обезбедуваат услови за вклучување на сите деца (преку создавање институционални структури и услуги за поддршка, воспоставување на позиции за персоналот за поддршка, итн.)

Промоцијата на инклузивно образование вклучува и преиспитување на принципите на организирање на содржината на активноста на организациските, консултативните и административните структури на училиштето. Секој од нив презема нови улоги и одговорности, а нивните активности се координирани во сите фази.

Учеството на деца во инклузивното училиште како дел од консултативно тело кое е основано и активно во редовното училиште, односно Студентскиот совет е овластен со право да учествува во сите институционални процеси. Учеството на децата претставува охрабрување и поддршка за искажување на нивните ставови во однос на проблемите кои влијаат врз нив. Учеството на децата мора да биде автентично и значајно. Препорачливо е тој процес да започне меѓу самите деца - на овој начин ќе им биде полесно да се изразат со свои зборови и термини, да ја искажат својата загриженост и да ги формулираат своите аспирации. Оваа визија повикува на радикална промена во размислувањето и однесувањето на возрасните: од ексклузивен пристап кон инклузивен пристап кон децата и нивните способности. проблемот е уште почувствителен кога станува збор за деца со ПОП - тие обично се доживуваат како објект наместо субјект кој

учествува, активен конзумент кој зависи од системот (системите) и возрастните (родители, наставници, други специјалисти). Новите пристапи се залагаат за трансформација на децата во активен субјект, возрасен партнер и личност која е одговорна за своите постапки.

Учеството за децата има голем број на придобивки, но тоа влијае исто така и на други аспекти:

- Децата стануваат поподготвени за животот и превземаат своја улога како дел од општеството.
- Со учество во теми кои лично нив ги засегаат, децата придонесуваат за создавање поквалитетни и релевантни политики и практики.
- Децата ги обработуваат проблемите со кои се соочуваат и изнаоѓаат решенија за нив.
- Децата стануваат помоќни: тие ги прошируваат своите знаења и стекнуваат нови вештини (комуникација, истражување и анализа, итн.)

Во инклузивното училиште учеството на децата е дел од главните елементи на инклузијата. Децата со ПОП (со тешкотии во учењето, инвалидитет, од ранливи семејства), претходно запоставени и исклучени, немајќи иницијатива, мотивација и акција, стануваат дел од сите процеси. Начините за вклучување на децата во процесот на донесување одлуки на ниво на училиште се многу разновидни. На пример:

1. **Доделување на одговорности** во училницата и во училиштето, при што, децата ќе придонесат за добар напредок на училишниот живот. Такви активности се: одговорност за воннаставни активности, списание, веб-страница на училиштето, итн. Исто така, се препорачува учениците да се натпреваруваат, презентирајќи своја програма за активност.

2. Консултации со децата со цел да се **разработат правилата во училиштето** (со учество во воспоставување на правила децата ќе бидат помотивирани да ги почитуваат). Правилата мора да бидат фер и да ги задоволат потребите на децата. Ако децата сметаат дека одредени правила не се неопходни или се дискриминаторски, раководството на училиштето и наставниот кадар треба да им дозволи да предложат измени.

3. Вклучување на учениците во **уредувањето на училишниот простор**, со давање право да одлучат како е посоодветно да се преуредат различни локации: училницата, училишните сали, училишниот двор итн. Во исто време, на децата им е доделена и одговорност директно да учествуваат во реновирањето.

4. Создавање **средина заснована на доверба** - со спроведување на активности кои ќе им овозможат на учениците да работат заедно, да развиваат самодоверба, да комуницираат и да го искажат своето мислење за различни аспекти на училишниот живот.

5. Постојано информирање на децата за сè што се планира и случува во училиштето - добра циркулација на информации во училиштете не само што ја поддржува активноста, туку е ефикасен начин да ги натера сите да се чувствуваат важни и вклучени во училишната заедница.

Заедно со наставниците и родителите, децата како членови на групите промотори на инклузивно образование, организираат и спроведуваат активности за застапување. Важен аспект поврзан со учеството на децата е вклученоста во волонтерски активности. Претставувајќи високо достапна и ефективна форма на неформално образование, волонтерските активности придонесуваат за развој на граѓанскиот дух на учениците, тимска работа, толеранција, желба да работат во партнерство и да научат корисни работи за животот. Волонтерските активности развиваат вештини за комуникација и соработка на различни нивоа: ученик - ученик, ученик - наставник, наставник - наставник. Од друга страна, волонтирањето ја засилува индивидуалната перцепција за сопствената личност на ученикот, за вредностите што постојат во општеството, создавајќи чувство за припадност на заедницата и свест дека секој може да биде корисен и може да придонесе за радост кај другите. Треба да се напомене дека волонтирањето започнува со мали чекори, од поедноставни работи, но преку конзистентност, инсистирање и постојаност на активностите, духот на овој феномен се проширува и се стекнува со квалитет. Со цел да се зголеми степенот на вклученост на децата во развојот и унапредувањето на инклузивното образование, може да се спроведат различни видови активности:

- создавање на група ментори меѓу учениците, за да им се обезбеди индивидуализирана поддршка и помош на нивните соученици со ПОП;
- охрабрување на вклучувањето на децата во ПОП во активностите на управните структури кои постојат во институцијата и заедницата, со цел да се обезбеди нивно учество во процесот на донесување одлуки;
- поттикнување и поддршка на децата да ги искажат своите погледи и ставови за нивните права.

Соработка со семејството во инклузивното училиште

Посебен елемент на инклузивното училиште е и соработката со семејството/родителите, како едукативни партнери. Истражувањата покажуваат дека кога има позитивен однос помеѓу семејството и училиштето придобивките кај децата се очигледни, вклучително и во однос на подобрување на академските вештини. Овој однос не ги вклучува и не треба да ги зима во предвид карактеристиките на семејствата во однос на социо-економската состојба, етничката

припадност, културниот контекст, итн. и е поволен за децата на која било возраст. Семејствата треба да ги охрабрат своите деца, да разговараат со нив за тоа што се случува на училиште, да ги убедат за важноста на учењето и домашните задачи, да ги поддржуваат во дизајнирање на идните планови на училиштата. Со други зборови, сите семејства можат да имаат позитивни ефекти врз учењето на децата.

Ефектот на програмите и интервенциите што ги вклучуваат семејствата во поддршка на своите деца во процесот на непосредно учење е право-пропорционален со благосостојбата на децата. Подеднакво важен е и заштитничкиот ефект: кога децата се поддржани од родителите, тие се чувствуваат посигурни и развиваат важни квалитети во однос на самопочитта. Во процесот на вклучување на родителите, училиштето мора да изврши проценки што на знаење и компетентност на родителите кои можат да бидат вклучени во институционалната организација и во директната работа со децата. Како образовен ресурс, семејството мора да биде проценето на следниве начини:

- Проценка на искуството и знаењето за децата;
- Почитување на правото на изразување и приоритети;
- Вклучување во процесот на донесување одлуки;
- Признавање и почитување на разликите;
- Препознавање на улогата во обуката и развојот на децата.

Ефективните програми за вклучување на родителите во образованието мора да бидат изградени врз следниве основни претпоставки:

- Основната едукативна средина потекнува од семејството.
- Вклучувањето на родителите во образованието на детето е главен фактор за подобрувањето на училишната ефикасност, квалитетот на образованието и училишните перформанси.
- Придобивките од вклученоста на родителите не се ограничени на ниво на предучилишно и основно училиште, туку се прошируваат на следните нивоа.
- Децата имаат најголема придобивката кога се вклучени родителите: децата не ги гледаат училиштето и семејството како две посебни институции, туку како целина.

Вклучувањето родителите во инклузивните училишни активности има очигледни придобивки во однос на:

- ефективно учество во образованието на децата;
- зголемување на самопочитта;
- формирање на соодветен поглед кон училиштето и наставниците;
- обука на родители како промотори на инклузивно образование.

2.4. Инклузивни едукативни услуги на институционално ниво

Повеќето инклузивни едукативни услуги постојат, и во моментот се активни на ниво на образовната институција, во заедницата, каде што има деца на кои им е потребна поддршка и помош за нивно формирање како интегрални личности и полноправни членови на општеството. Развојот на мрежата на услуги за поддршка се спроведува согласно со Програмата за развој на инклузивно образование, која предвидува дека за обезбедување на инклузивното образование, на ниво на заедницата потребно е да се развиваат различни видови на услуги и тоа:

- идентификување, проценка на развојот на децата и рана интервенција;
- психо-педагошка поддршка, поддршка за закрепнување и рехабилитација;
- психолошка поддршка: помош и советување за децата, семејствата, наставниците и заедницата;
- училишна поддршка и поддршка надвор од училиштата;
- специјализирана помош (транспорт, патување и пристапност).

Во овој контекст, во основните и во средните училишта (и делумно во градинките) се создадени образовни сервиси, структури и услуги за поддршка на инклузијата на децата со ПОП и спречување на нивната институционализација.

Овие структури и услуги обезбедуваат, во сегашната фаза, континуум за поддршка за инклузивно образование, обезбедено од Училишниот центар за инклузивно образование и Општинскиот центар за ресурси и образовна помош.

Без оглед на позицијата, вработените кои учествуваат во инклузивно образование мора да имаат знаење за:

- нормативната рамка во однос на правата на детето и нивната заштита;
- национални и меѓународни политики во врска со пристапот до образование на деца со ПОП;
- методолошка рамка за развој на инклузивно образование;
- возраста и индивидуалните карактеристики на развојот на децата;
- педагогија и психо-педагогија кои се основата за децата со посебни образовни потреби;
- специфични технологии на предавање-учење-евалуација за различни категории на ПОП;
- методите на адаптација/модификација, флексибилност, диференцијација на наставната програма за учениците со ПОП;
- технологии за развој/адаптација на наставните материјали и начини на нивна употреба;
- способности за организација на час во со ученици ПОП;

- можности за соработка и поддршка за семејствата на студенти со ПОП;
- мрежи на организации, институции, специјалисти кои можат да обезбедат услуги за поддршка на студентите со ПОП.

Тргнувајќи од основната мисија на наставниот кадар во инклузивниот образовен процес - максимизирање на потенцијалот на децата и влијание на нивниот развој – тој ќе се фокусира на извршување на традиционални наставни активности, но и на нови активности, диктирани од новите пристапи кон воспитно-образовниот процес од каде потекнуваат и новите улоги на наставникот. Така, во инклузивниот контекст, наставниците ги имаат следниве одговорности:

- Идентификација, проценка и помош на деца со ПОП;
- Обезбедување на едукативна поддршка според утврдени потреби;
- Развој на партнерства со различни професионалци кои им помагаат на децата со ПОП;
- Ефективна соработка со родителите;
- Да се промовира идеја кај учениците, наставниците и родителите да прифаќаат и поддржуваат ученици со ПОП;
- Вклучување на заедницата да обезбеди еднакви можности за образование за сите деца.

Заедно со наставниот кадар, со цел да се обезбеди квалитативен и соодветен пристап кон потребите на учениците со ПОП, ќе бидат вклучени специјализирани кадри, како наставник за поддршка, психолог, логопед, различни терапевти и друг квалификуван персонал.

Наставник за поддршка

Во структурата на персоналот за поддршка, основната улога му припаѓа на наставникот за поддршка, кој има двојно значење во инклузивниот образовен процес:

1. Услуга за поддршка, дел од услугите за инклузивно образование;
2. Дидактичка функција, квалификуван специјалист во областа на педагогијата, психо-педагогијата и специјалната психо-педагогија, која обезбедува психо-педагошка помош за деца со ПОП.

Основната задача на наставникот за поддршка е да им обезбеди психо-педагошка помош на децата со ПОП, со цел да го искористат потенцијалот, да обезбедат психофизички, интегрален и хармоничен развој на нивната личност, според индивидуалните способности.

Наставникот за поддршка ги извршува следниве задачи:

- го олеснува и поддржува вклучувањето во училиштето на детето со ПОП;

- учествува, заедно со наставниците во изработката на ИОП;
- соработува со наставниците и другите специјалисти за постигнување на целите на ИОП и воспоставување конкретни начини на работа со деца со ПОП;
- разработува и спроведува стратегии за поддршка во сите области на наставните програми, како и ги идентификува потребните и соодветните ресурси за нивно постигнување;
- изведува активности на едукација, индивидуално или во групи и им помага на децата со ПОП за подготовка на домашни задачи;
- предлага и реализира индивидуализирани наставни материјали според степенот на тешкотии во учењето на учениците;
- обезбедува советодавни услуги и соработува со семејствата на децата кои имаат потреба од неговите услуги;
- учествува како тренер во програмите за информирање и обука на наставниците за прашања поврзани со ИОП, за проширување на знаење и искуства во врска со помошта на децата со ПОП.

2.5.Одделенското раководство во инклузивното образование

Инклузивното одделение може да се дефинира како образовен контекст во кој децата со и без ПОП учат заедно. Истовремено, категориите, сложеноста, сериозноста на ПОП можат да бидат многу различни од блага и умерена тешкотија во учењето до предизвикувачки однесувања и комплексни потреби за помош. Присуството во одделение каде децата се со различни потенцијали за учење и различни потреби му дава поинаков степен на сложеност на држењето на часовите, барајќи од наставникот во училницата посебни вештини за дизајнирање и структурирање на дидактички пристап. Одржувањето на часовите, од инклузивна перспектива подразбира, пред сè, создавање на услови за обезбедување пристап до наставната програма на сите ученици. Следниве неколку основни елементи би придонеле за обезбедување на поинклузивна околина во училницата:

„Инклузивна“ поставеност на клупите

Нема поважно парче мебел во инклузивна училница од доволно голема табела за мали групи ученици. Мебелот мора да биде поставен во училницата на таков начин што ќе овозможи организирање на групните активности. Учениците да можат да работат заедно на заеднички проекти и да можат да комуницираат. Оброкот обично се става на видно место во училницата за да ги олесни бројните можности за сите деца да се чувствуваат дел од групата.

Технологии

Технологиите се од витално значење за училницата во 21 век. Технологиите не само што им овозможуваат на учениите да бидат во чекор со променливиот свет, туку овозможуваат пристап до наставната програма за учениците со ПОП. Без разлика дали станува збор за компјутер, i-Pad, аудио/визуелна опрема или помошни уреди, технологијата може да игра различни улоги во инклузивната училница. Технологиите можат да обезбедат едукативен софтвер за пристапност до наставниот план, особено за деца со ПОП и диференцијација на задачите. Технологијата се однесува на повеќето групи на деца и го охрабрува нивното вклучување на повеќе начини.

Манипулативни материјали

За некои деца, ракувањето со предмети/работи е најефективниот метод за учење. Манипулативните материјали можат да го поддржат процесот на учење, дозволувајќи им на децата да го покажат своето знаење, да развиваат нови нивоа на разбирање и да истражуваат подлабоки концепти. Можат лесно да се групираат, да се постават во пластични садови и да се постават на полиците. Манипулативните материјали се корисни се за сите возрасти, при што лесно можат да ја направат училницата поинклузивна.

Визуелни уреди

Визуелните уреди се несомнено многу важни елементи во инклузивнаото одделение. Тие им привлекуваат внимание на децата, објаснуваат или му помагаат на ученикот да ја разбере лекција. Визуелните уреди можат да бидат во многу форми и треба да има разновидна достапност во училницата за да се олесни вклучувањето во активностите на часот на секое дете. Некои примери: распоред, постери, броеви, графикони, организатори, паметни табли, телевизори или таблети. Инклузивните одделенија секогаш треба да имаат бројни видови на визуелни уреди за да помогнат при реализација на часот, прилагодување или менување на лекциите.

Систем за управување со позитивно однесување

Позитивен систем на управување со однесувањето може да поддржува и одржува безбедна и оптимална средина за учење. Ваквиот систем дозволува на наставникот да ги потенцира и консолидира јаките страни на конкретните ученици и да им понуди соодветна насока за нивното однесување. Поддршката на однесувањето на учениците, одржувањето на смирена околина за учење и обезбедување предвидливи рутини помага во обезбедување/создавање на оптимални услови за учење.

Книги со високо ниво на интерес

Инклузивните часови претпоставуваат учење на различни начини и на различни нивоа. Наставниците не само што треба да понудат лекции кои ќе се однесуваат на различните способности на децата, туку треба да понудат наставни материјали што можат да ги користат сите деца. Покрај учебниците, инклузивното одделение треба да обезбеди и книги што можат да се читаат за уживање на децата. Нудењето книги соодветно на возраста (пишани или аудио), интересни и читливи од читателите на различни нивоа, е важен начин да се направи училницата поинклузивна.

Распоред на работа

Распоредот за работа служи за неколку цели во училницата. Прво и најважно, помага да се одржи непречено одвивање на активностите на часот. Второ, им помага на учениците да бидат ориентирани кон наставната програма. На крај, тоа што е најважно, им овозможува на сите ученици да придонесат за успешно организирање активности во училницата.

Информации за студентските досиеја

Бидејќи инклузивната училница е корисна за децата со различни способности, од исклучително значење е наставниците да ги следат потребите на секој ученик. Важните податоци како што се проценки, набудувања, ПОП и други информации може да се чуваат заедно на едно место. Наставниците можат да ги користат овие информации за поддршка на учениците во процесот на учење и пристап до инклузивната програма.

Игри

Игрите често ги користат наставниците за зајакнување на нови знаења. Тие исто така играат важна улога во наставата за развој на социјалните вештини и тимската работа. Бидејќи изборот на игри е бесконечен, тие нудат многу различни начини на кои ученикот може да учествува. Најважно е што игрите им овозможуваат на децата да се релаксираат во околината за учење, да уживаат во друштвото на своите врсници и да формираат врски.

Инклузивниот пристап се случува на ниво на целиот наставен процес. Главните карактеристики на инклузивниот наставен процес се прилагодувањата кон разликите на децата. Наставниците кои имаат богато искуство во личниот и социјален живот го користат односот со родителите и другите членови на заедницата за да ги подобрат методите што се користат во наставата - учењето во училницата. Односите помеѓу наставниците се извор на учење и постојана размена на искуства. Праксата води кон акумулацијата на искуство кое наставниците треба да го споделат со колегите за да станат извор на подобрување на учењето. Тоа е наставник кој

организира часови за учење во кои се вклучени сите ученици и тој/таа може да го збогати своето знаење од потенцијалот на секој ученик.

Учењето е континуиран процес кој завршува преку интеракција во училницата и ја истакнува улогата на секој ученик. Со цел да се развие личноста на ученикот и да се изградат неговите/нејзините психосоцијални вештини, процесот на учење е поважен од производот. Ученикот не може да се смета за проблем, доколку не се прилагоди на предложениот ритам на учење во училиште.

Клучните принципи на инклузија ги разгледаат следниве основни концепти:

- зајакнување на различностите
- правото да се почитува
- достоинството на човечкото суштество
- индивидуалните потреби сфатени како индивидуални барања
- планирање
- колективна одговорност
- развој на професионални односи и култура
- професионален развој
- еднакви шанси.

Инклузивно училиште:

- образовна единица во која се обезбедува едукација за сите деца;
- претставува најефикасно средство за борба против ставовите на дискриминација.

Инклузивно училиште е училиште кое:

- не избира или исклучува;
- е отворена, толерантна, пријателска и демократска средина;
- неговата хетерогеност е природна;
- ги збогатува сите ученици;
- се прилагодува на разновидноста на образовните потреби и на карактеристиките на учење и развојот;

Инклузивното училиште во центарот на вниманието го става оригиналното, уникатното и неповторливото битисување. Оваа перспектива создава низа на прашања:

- Кои промени мора да се случат во организацијата на училиштето?
- Кои се образовните содржини што училиштето мора да им ги стави на располагање на учениците?
- Кои промени мора да се случат во стилот на наставата и начинот на соработка помеѓу наставниците за да се обезбеди квалитетно образование?
- Која е специфичноста на процесот на евалуација во инклузивното училиште и како треба да се разбере напредокот на учениците?
- Кој може да се смета за ученик со посебни образовни потреби во инклузивно училиште?

Понудени се неколку видови на наставни пристапи препорачани за обработка на наставна содржината за ученици со интелектуална попреченост:

Визуелни пристапи

Во наставниот пристап за ученици со интелектуална попреченост, најчесто се препорачува да се користат визуелни упатства. Учениците често покажуваат силни страни во конкретно размислување, повторлива меморија и разбирање на визуелно-просторните аспекти, додека пак имаат тешкотии во апстрактното размислување, социјалното учење, комуникацијата и вниманието. Писмените и пишаните упатства често пати можат да му помогнат на ученикот да научи, да комуницира и да развива самоконтрола. Една од предностите на користењето на визуелните упатства е дека учениците можат да ги користат сè додека им се потребни за обработка на информации. За разлика од нив, усната информација е минлива: штом речеме, пораката веќе не е достапна. Усните информации можат да предизвикаат проблеми за учениците кои имаат потешкотии во обработката на јазикот и на кои им треба дополнително време. Покрај тоа, можеби е тешко за ученикот со ПОП да ги асимилира релевантните информации и истовремено да може да ја блокира стимулацијата на позадината. Користејќи визуелни упатства му овозможуваме на ученикот да се фокусира на пораката.

Визуелните часовници и визуелните симболи се разликуваат во сложеност од едноставни и конкретни, па се до сложени и апстрактни. Континуумот варира од предмет или реална состојба до фотографија во боја, слика во боја, црно-бела слика, линија до графички симбол и пишан јазик. Објектите се наједноставна форма на помош. Графичките симболи, иако се далеку понапредни во спектарот/континуумот на визуелните репрезентации во однос на сложеноста и апстракцијата, се покажаа успешни во работата со учениците со ПОП. Денес постојат бројни софтверски пакети кои обезбедуваат брз пристап до графичките симболи и можност за создавање сопствени симболи

бесплатно или по пристапни цени. Визуелните упатства може да се користат на најразлични начини во училницата. Како и да е, за да бидат успешни, тие мора да одговараат на нивото на разбирање на ученикот, односно со тоа што ќе се погрижат да бидат во соодветната точка на континуумот на сложеноста за која порано разговаравме. Користењето на линиски графикон за поддршка на учењето кога на ученикот му требаат фотографии во боја за да ги разбере, само ќе создаде фрустрација за сите учесници. Земајќи го во предвид сето ова, визуелните медиуми се многу корисни и можат да се користат за:

- организирање на активноста на учениците;
- листи за проверка на активности, календари, табли со опции;
- обезбедување упатства за ученикот - визуелно претставување на сместување на учениците во училницата, датотеки со специфични индикации за активности, икони и писмени упатства за изучување на нови информации;
- поддршка на пожелно однесување - прикажување на правила на однесување и претстави за сигнализација на чекорите од дневната рутина
- подучување социјални вештини - иконични претстави на социјални приказни;
- претставување на социјалната состојба со социјални знаци и соодветни одговори, изработени за специфична ситуација за ученикот;
- учење за самоконтрола - слики за самоконтрола, што дава индикација за очекувањата во однесувањето.

Клучното прашање што треба да се постави при планирање на активност или вклучување во обука е: како можат овие информации да бидат презентирани во едноставен визуелен формат? Визуелните упатства ги избираме врз основа на нивото на разбирање на ученикот и неговите способности.

Други пристапи

Исто така, користиме и позитивни пофалби за ученикот кој учи. При тоа, даваме точни информации за тоа што прават правилно или не; на пример, "си обоил многу убаво!" или "ги реши овие задачи по математика многу добро“.

Генерализираната пофалба може да доведе до ненамерно учење. Студентите со ПОП можат да учат преку испрашувања и насочување на пофалби кон многу специфично однесување што е многу важен аспект: „Михаи, многу добро напредуваш во собирањето на овие бројки“. Учењето засновано врз нереални поттикнувања може да се случи доколку учениците погрешно корелираат

нешто што го прават со пофалба која ја примиле. Ексклузивно велејќи „Браво Михаил!“ кога Михаил станува додека решава задачи, може да резултира во корелација помеѓу стоењето и пофалбата.

Користиење на засилувачи на однесувањето

Засилувачите можат да бидат различни нешта, тргнувајќи од пофалби до материјални предмети што го подобруваат однесувањето на учениците. Учениците со ПОП не можат да бидат мотивирани од вообичаените нешта кои ги користиме за засилување и поддржување на однесувањето на другите ученици. Тие можеби имаат потреба да бидат сами, имаат потреба од време за разговор со омилената личност во училиштето, да одат до кантина, рутинска вежба (на пример прошетка), време за играње со посакуваниот предмет, музика, игра, сензорна стимулација или да гледаат низ прозорецот. Важно е да се знае што функционира како засилување на однесувањето кај секое дете и да се направи список на сите нешта кои влијаат. Така, овој вид список - „сака / не сака“ - може да се развие со помош на семејството и да се сподели со целиот наставен кадар.

Планирајте ги задачите со соодветно ниво на тежина

Учениците со ПОП може да бидат особено чувствителни со манифестирање на вознемиреност и на фрустрација ако не се во состојба да ги извршуваат своите зададени задачи. Постепено зголемување на нивото на тежина и поддршка на учење (особено со визуелни информации, наместо со усни објаснувања) ќе помогне да се минимизираат фрустрациите на учениците.

Користете материјали соодветни на возраста

Важно е да се почитува достоинството на учениците со ПОП, вклучително и преку видот на материјалите избрани за образование. Дури и ако содржината треба да биде значително изменета, материјалите за обука мора да бидат соодветни на возраста на ученикот. Не ја потценувајте способноста на ученикот да разбере некои материјали кои се наменети за сите ученици. Секој ученик е единствен и има праг на ефикасност во учењето. Посветен наставник мора да го набљудува и да го знае тој праг со што ќе ја подобрува кривата на учење кај детето со ПОП.

Обезбедете можности да го искажете вашиот избор

Со оглед на тоа што учениците со ПОП може да бидат фрустрирани од нивната неможност да разберат, потребна им е обука и вежбање за да направат избор што е корисно за нив. Имајте на ум дека многу аспекти од нивните животи можат да бидат добро структурирани и контролирани од возрасните. Понекогаш учениците избираат иста активност или предмет затоа што не знаат да изберат друга. Затоа мора да се развијат индивидуални методи за давање можност на учениците тие да избираат иако имат проблем во комуникација. Директното учење за правење избори може да биде корисен метод. Изборот треба да биде ограничен на една или две омилени активности сè додека ученикот не го разбере концептот на избор. Понудите со отворен избор нема да ја зголемат способноста на ученикот да направи избор и може да доведат до фрустрација.

Поделете ги усните упатства на мали чекори

Кога им одржуваме настава на учениците со ПОП, мора да избегнеме долга серија на усни информации. Како што беше наведено претходно, усната настава со визуелни знаци и претстави ќе им помогне на учениците да разберат. Обрнете внимание на проблемите со обработката и стимулацијата. На учениците со ПОП можеби им треба повеќе време за да одговорат за разлика од другите ученици.

Ова може да биде поврзано со когнитивни и/или моторни потешкотии. Учениците со ПОП можеби ќе треба да ја обработуваат секоја компонента на пораката и затоа ќе им треба дополнително време за да одговорат. Обезбедување на дополнително време помеѓу барањето и одговорите на учениците се некои важни тактики за поддршка.

Користење на практични примери

Сите ние учиме апстрактни идеи и имаме концептуално размислување користејќи конкретни примери кои ги менуваме, така што, еден концепт може да се појавува во различни услови. Користиме анализа на задачи. Наставниците и родителите потребно е сложените задачи да ги постават разложени како повеќе едноставни задачи, така што, ќе можат да се решат/научат преку повеќе помали чекори. За секој чекор кој е дел од сложената задача, ученикот мора да ги има потребните вештини за да го изврши. На пример, при тренирањето на миење на забите, задачата може да се подели на повеќе секвенци: зимање на четката за заби и пастата за заби, пуштање на вода, натопување на четката за заби, одвртување на капачето од пастата за заби, ставање на паста за заби на четката за заби итн. Животните вештини, социјалните вештини и

академските вештини можат да бидат анализирани и адресирани како задачи и под-задачи, со секој научен чекор, а потоа поврзан со следната под-задача на ланецот.

Користете метод на дискретно тестирање

Користењето на инструкции за да им помогнете на учениците да учат е важен елемент на обука за некои ученици со ПОП. Инструкциите можат да бидат физички, гестуални или вербални. Тие треба да се користат само онолку колку што се потребни затоа што учениците можат да станат зависни. При користење на методот на дискретно тестирање, инструкторот го презентира стимулусот за посакуваното однесување (ги дава упатствата) и го прашува ученикот; ученикот реагира, а потоа инструкторот дава последици врз основа на принципите на однесување. Инструкциите често се дизајнирани да го моделираат посакуваното однесување или да му помогнат на ученикот во извршувањето.

Воведете непознати задачи во позната околина секогаш кога е можно

Кога не е невозможно да се воведат непознати задачи во околина во која може да се погреша, го подготвуваме ученикот за новата задача користејќи елементи за поддршка, како што се слики, видеа и / или социјални приказни.

Организирајте ги наставните материјали и ситуацијата за да потенцирате што е важно

Сите ние користиме училишни материјали за поддршка и визуелни помагала за да:

- му помогне на ученикот за да има пристап до информации
- ги учиме нови задачи

На пример, презентирајте го текстот што сакате да го обработите наместо целата книга. Означете ги клучни зборови, како што се имињата на ликовите, името на текстот, така што тие ќе бидат забележани.

Насочување и проширување на корисни активности

Ако ученикот е приврзан за одреден предмет, како што е бојата или формата, ние го користиме тој предмет за да научиме одреден концепт. Активноста за учење може да биде фокусирана на еден предмет. Запознајте го ученикот и направете список на јаките страни и неговите интереси. Членовите на семејството можат да обезбедат важни информации за сето ова бидејќи најголем дел од времето детето го поминува во домот. Врз основа на јаките страни и интереси може да се изградат други пожелни вештини за учење и однесување.

Развивајте ги областите на талент и интерес

Ако ученикот покажува посебен интерес и моќ за одредено поле (на пример, музика, театар, уметност, графика, компјутер), тоа е можност за развој на дополнителна експертиза во истата област.

Основен услов за управување со часот во инклузивен контекст е управувањето со содржината, што главно се однесува на начинот на организирање на содржината на наставата и стилот на самата настава. Во овој процес се вклучени важни елементи, како што се:

- избор и координација на материјали за учење-учење (учебници, материјали) кои можат да бидат демонстративни или дистрибутивни;
- идентификување на наставните стратегии, соодветно на потенцијалот за учење на децата;
- координирање на групата на ученици во нивната активност при спроведување на лекцијата (на пример, барање дополнителни информации за одредена тема, развој на проекти, есеи итн);
- координација на индивидуалната работа;
- континуирана проценка и проценка на вложувањето на сила од страна на децата;
- управување со времето и други ресурси;
- управување со животната средина (мебел, поставување опрема) итн.

Од гледна точка на наставните стратегии, управувањето со содржината е клучно за да се обезбеди успех на активностите во училницата. Одлуките на наставникот во врска со користењето на стратегиите за учење ќе бидат под влијание на неговото нејзиното познавање на децата, нивниот потенцијал, интерес и нивната можност за учество.

Од гледна точка на содржината на учењето и постигнувањето на образовни цели, кај децата со ПОП, ќе се применуваат психо-педагошки адаптации и промени во наставната програма, онака како што е соодветно.

Подеднакво важно е и управувањето со меѓучовечките односи, кои, во широка смисла, влијаат врз часот како социјален микросистем, во кој се концентрирани одговорностите и очекувањата на субјектите од образовниот процес. Управувањето со врските се однесува на целиот спектар на врски наставник-ученик, наставник-наставник, наставник-родител, наставник-заедница и сл. Овој вид на управување вклучува примена на форми на работа и комуникација кои се важни и за тие што подучуваат и за тие што учат. Со други зборови, организациската култура на часот како микросистем ќе биде одредена од квалитетот на меѓучовечките односи, но и од културата на заедницата во која тие работат (училиште и социјална заедница).

Училиштето како ентитет мора да работи тесно со заедницата и оваа врска постојано ќе се менува во согласност со општата социјална динамика.

Практични активности

Дискусија

1. Објаснете, започнувајќи од животните искуства и личното знаење, важноста на управувањето во современите општества во целина и особено во образованието.
2. Тврдете ја потребата да се применуваат принципите на управување во областа на инклузивното образование. Во случај на несогласување, наведете ги аргументите против.

Работа во парови / групи

1. Анализирајте ја организацијата и функционирањето на училиштето каде што научивте од инклузивна перспектива. Што најдовте?
2. Идентификувајте 5 особености / основни елементи на инклузивното училиште. Транспонирајте ги / трансформирајте ги овие елементи во активности што треба да бидат вклучени во Стратешкиот план за институционален развој на училиштето.
3. Формулирајте 3-4 аргументи за создавање услуги за инклузивно образование на институционално ниво.

Индивидуална работа

1. Подгответе психо-педагошки лист за карактеризација за студент со ПОП

Модул III. Посебни образовни потреби

Клучни концепти:

- + Посебни образовни потреби
- + Развој
- + Типичен/атипичен развој
- + Карактеристики на развојот
- + Индикатори и нивоа на развој
- + **Моменталната област и приближната област на развој**
- + Еволутивни промени
- + Ситуациони промени
- + Сензитивни периоди.

Цел:

Со изучувањето на ова поглавје, учесниците:

- ќе се здобијат со знаење и ќе имаат капацитет да ги дефинираат и класифицираат посебните образовни потреби ;
- ќе можат да ги утврдат карактеристиките на развојот на детето во различни развојни периоди;
- ќе имаат вештини да ги идентификуваат ПОП;
- ќе имаат компетенции да направат корелација на теоретските концепти, ритамот на индивидуалниот развој и тековната образовна практика, особено од аспект на идентификување на ПОП, изработка на ИОП, создавање средини за учење прилагодени на индивидуалните потреби на децата;
- тие ќе имаат точни ставови и перцепции во однос на ПОП и инклузивното училиште и ќе можат да ја користат индивидуалноста како димензија на човековата различност.

3.1. Посебни образовни барања: концепти, дефиниции, класификации

Концептот на посебни барања/посебни образовни барања претрпе силна еволуција во последните неколку децении. Користена, претежно, во однос на децата со посебни потреби, фразата посебни образовни барања започна да се употребува во моментот на објавување на Ворноковиот извештај (Велика Британија, 1978).

Извештајот „Ворнок“ ги „поништи“ постојните сфаќања за „различни“ деца и покажа дека човечките потреби се многу сложени, а образовните потреби можат да се најдат во мноштво форми. Моделот на посебни образовни барања покажува дека образовниот критериум успеа да ги координира медицинските, психолошките и социолошките критериуми за оценување и ориентација на учениците со различни развојни проблеми. Врз основа на овие основни идеи, извештајот на Ворнок ги утврди следните три клучни принципи:

- Терминот „деца со посебни образовни потреби“ треба да се користи за деца со тешкотии во учењето на кои им е потребна посебна поддршка за надминување на овие тешкотии.

• Децата со посебни потреби треба да бидат обучени во редовните училишта и треба да постои „позитивно и инспиративно“ гледиште за посебните потреби, истакнувајќи ги способностите и потенцијалите на децата.

• Училиштата треба да го земат во предвид фактот дека посебните образовни барања може да бидат минливи и дека програмите за обука ќе треба да ги задоволат овие барања.

Иако се формулирани пред околу 40 години, повеќе од 220 препораки во извештајот на Ворнок се актуелни и важат денес и се појдовна основа во пристапот на посебните едукативни потреби. По извештајот на Ворнок, во август 1990 година, за време на Меѓународниот конгрес за специјална едукација и рехабилитација во Кардиф, насловен како „Специјални образовни барања - вистински или вештачки?“, беа направени потребните појаснувања и беше решено дека ПОП е термин што точно ги одразува проблемите со учењето. Тогаш концептот беше превземен од УНЕСКО, развиен и збогатен со нови значења. На субрегионалниот семинар организиран од УНЕСКО во Виена во ноември 1992 година, беше потенцирана идејата дека ПОП е соодветен термин за дефинирање на специфични образовни потреби, кој претставува лица со различни проблеми со учењето, со или без попреченост.

Во 1994 година, на конференцијата во Саламанка, позната како голем светски настан за време на кој, за прв пат, беше донесена визијата за инклузивно образование, УНЕСКО го преиспита специјалното образование, заменувајќи го, како термин и концепт, со посебни образовни потреби. Причината за оваа термиолошка промена е поврзана со фактот дека специјалното образование повеќе сугерира ексклузивен и затоа дискриминаторски пристап, додека образованието за посебни потреби потенцира дека одредени деца може да имаат одредени посебни барања и тие можат да бидат задоволни во општите, инклузивни средини за учење (не само во одделни посебни средини). Концептот за посебни потреби изразен во образованието се однесува на високо индивидуализирано образование, засновано на континуирана флексибилност и прилагодување на образовниот пристап за задоволување на потребите на децата.

Овој вид на образование вклучува:

- образование прилагодено на индивидуалните карактеристики;
- образование прилагодено на карактеристиките на одреден недостаток/тешкотија/инвалидитет;
- образование преку специфична интервенција (рехабилитација);
- образовни активности кои се комплементарни со активностите во редовното образование.

Друга важна епизода во развојот на концептот ПОП се случи во 1995 година, кога УНЕСКО ја започна официјалната класификација на ПОП. Освен универзално признатата и прифатена важност за поддршка на децата со ПОП, во моментот не постои општ консензус на европско и глобално ниво за дефинирање на посебните образовни барања. Формулацијата на таквата дефиниција е попречена поради отсуството на усогласен систем за класификација на индивидуалните потешкотии во учењето. Постојат значајни разлики помеѓу дефинициите промовирани/користени во различни земји и помеѓу социјалните значења на кои се темелат овие дефиниции.

Од етиолошка гледна точка, тешкотиите во учењето се поделени во две големи категории:

- Вистински: предизвикани од недостатоци и тешко видливи (скриени) неспособности, поврзани само со поединецот, тие се однесуваат на неговите недостатоци и неспособности создадени од генетски фактори, болести, трауми, несреќи и др.
- Индуцирани: предизвикани под влијание на околината во која се наоѓа детето и од неговите специфични развојни карактеристики. Тие можат да се појават за време и на крајот на циклусот на учење. Постојат неколку причини поради кои се појавуваат потешкотиите во учењето: недоволно време за учење; претходни празнини во процесот на учење; отсуство на ефективни стратегии и техники за учење прилагодени на одредено дете; недостаток на организирано ангажирање на детето; намалениот квалитет на образовниот процес во училищата; пренатрупаност во училиштата; отсуство и сл. Понатаму, учениците со ПОП, многу често доаѓаат од средина која е неповолна во однос на процесот на учење и развој: оваа состојба може да биде предизвикана од органски, биолошки или семејни, социјални, еколошки причини или комбинации од некои од нив. Ученикот со ПОП може да има сериозно нарушување на мозокот, или мала дисфункција на мозокот, сериозни семејни конфликти или ситуации условени од различно социјално и културно опкружување, може да имаат несоодветни емоционални реакции и/или нарушувања во однесувањето итн...

Овие и други слични ситуации директно (преку дејство на други посредувачки фактори) или индиректно предизвикуваат тешкотии, пречки или одложувања во процесите на учење. Овие тешкотии можат да бидат глобални и генерализирани (на пр. Аутизам) или специфични (на пр. Дислексија); со блага или тешка сериозност; постојани или минливи.

Класификација на ПОП

Врз основа на истражувањата, ПОП може да се класифицираат во две големи групи:

I. Посебни образовни потреби, условени од инвалидитет;

II. Посебни образовни потреби, кои не се условени од попреченост.

Групата I вклучува недостатоци во развој, именувани според законските прописи за попреченост и се однесува на класификацијата на УНЕСКО од 1995 година.

- Потешкотии во учењето /инвалидитет;
- Потешкотии/ интелектуална попреченост/тешка попреченост во учење;
- Говорни нарушувања;
- Физички/невромоторни недостатоци;
- Нарушувања на видот;
- Нарушувања на слухот;
- Нарушувања во емоциите и однесувањето.

Класификацијата на УНЕСКО сугерира дека секој вид инвалидитет му дава на развојот на детето одредени карактеристики/особености, а нивното знаење се дефинира во процесот на евалуација на развојот на детето со цел да се утврдат неговите потреби во процесот на дизајнирање на програмите за поддршка или образование.

Група II се однесува на проблеми за учење кои произлегуваат од одредени ризични ситуации во кои можат да бидат вклучени деца од социјално-економски загрозувани средини, кои припаѓаат на малцински етнички групи, деца од улица, кои имаат хронични и неизлечиви заболувања, експлоатирани, злоупотребени итн., односно од ситуации кои влијаат на капацитетот за учење на децата.

Најчесто, втората група се нарекува минливи ПОП, кои се „обновливи“ заради надворешните фактори кои ја загрозуваат мотивацијата и капацитетот за учење на детето и кои, со соодветна поддршка, можат да се отстранат. Минливите ПОП, кои се помалку комплицирани, исто така, бараат идентификација, проценка на карактеристиките и планирање/обезбедување на услуги за поддршка во образованието, затоа што, оставени без надзор, тие можат да се претворат во сериозни тешкотии во учењето. Наспроти ова, раните интервенции, соодветни и квалитативни, можат да доведат до обратен процес: трансформирање на комплексните ПОП во помалку сериозни проблеми или дури и фаворизирање на нивно излекување.

Друга класификација на ПОП е дадена од OECD, која, врз основа на ISCED, се однесува на следниве три групи на потреби:

- Категорија А: инвалидитет што има јасни биолошки/органски причини;
- Категорија Б: тешкотии во учењето што не се резултат од инвалидитет;
- Категорија В: потешкотии кои произлегуваат од социо-економски, културни и/или јазични недостатоци.

Имајќи ги предвид сите типови класификации на ПОП, можеме да ги генерализираме следниве категории:

Попреченост

- Интелектуална
- невро-моторна
- сензорна
- повеќекратна, сложена

Специфични нарушувања во развојот/тешкотии во учењето

- дислексија
- дисортографија
- дисграфија
- дискалкулија

Други ПОП

- социо-економски недостатоци
- јазични недостатоци
- културни недостатоци

3.2. Карактеристики во развојот на детето со посебни образовни потреби

Секое дете има голем број особености, карактеристики кои се однесуваат на неговиот начин, стил, ритам и специфичност за развој. Поради специфичниот развој, можат да се појават други фактори кои влијаат на развојот, неурамнотеженост и доцнење и/или разни пречки во развојот на детето.

Според класификацијата на УНЕСКО (1995), посебни образовни потреби се:

- Нарушувања во однесувањето и емоциите;
- Нарушувања во јазикот;
- Тешкотии во учењето;
- Доцнења/ментални нарушувања/сериозни тешкотии во учењето;
- Невромоторна попреченост;
- Оштетување на видот;

- Нарушувања на слухот

Овој список е дополнет со други состојби на ризик:

- Децата кои растат во помалку развиените области;
- Деца кои припаѓаат на малцинските етнички групи;
- Деца од улица;
- Деца со СИДА;
- Деца со девијантно однесување

Инклузивното образование има за цел да развие пристап кон децата/учениците, прифаќајќи дека сите деца имаат различни потреби за учење и дека учат на различни начини и ритми.

Посебни образовни потреби:

- Повици за образование адаптирано на индивидуалните/или специфичните карактеристики на дефициентност.
- Промоција на специфична интервенција преку соодветно зајакнување/рехабилитација/обновување;
- Има потреба од индивидуализација на образовниот пристап, ја нагласува важноста на евалуацијата на детето од образовна перспектива (во смисла на потенцијал за учење и наставна програма) и од специфичната образовна интервенција, диференцирана и прилагодена на индивидуалните особености.

Децата со посебни образовни потреби бараат дополнителна поддршка, специфични активности за исполнување на задачите за учење, кои се разликуваат од активностите и пристапот кон поголемиот број на деца. Овие деца се соочуваат со различни видови тешкотии:

- **потешкотии при движење**, за оние со физички потешкотии;
- **потешкотии во изразувањето, комуникацијата и ориентацијата во просторот**, за оние со сензорни недостатоци;
- **тешкотии при прилагодување на секојдневниот живот и на социјалниот живот**, за деца со интелектуална попреченост;
- **психолошки и социјални тешкотии манифестирани како психолошки бариери**, кои се појавуваат кај лицата со хендикеп, како резултат на тешкотиите со кои се среќаваат во дневните, професионалните или социјалните активности.

Однесувања кои можат да сигнализираат некои проблеми кај детето кои треба да бидат внимателно опсервирани

Секое дете може да покаже некое од овие однесувања и да нема посебни проблеми. Но, ако детето продолжи да покажува повеќе однесувања од подолу наведените, тој или таа треба да се прегледа од специјалисти (матичен лекар, социјален работник, психолог, невропсихолог, офталмолог, сурдолог, ортопед и др.).

Многу е **ВАЖНО** секој човек што комуницира со детето (родител, наставник и сл.) треба да ги знае овие знаци за да му помогне на детето. Овој список може да се користи за прибирање на информации за детето, за детално оценување на забележаните однесувања, заедно со фреквенција, интензитет и времетраење и возраст на која биле откриени.

За слух:

- Не ја врти главата кон изворот на нов звук или нов глас;
- Не одговара кога ќе го повикате од друга просторија;
- Секогаш го врти истото уво кон звук кога сака да слушне подобро;
- Има чести инфекции во увото, увото/ушите често се повредуваат;
- Покажува изразена реакција на неочекувани звуци;
- Не одговара доколку го повикате кога не може да ве види;
- Гледа во усните кога разговарате со него;
- Зборува многу бавно или многу гласно;
- Не зборува или зборува чудно;
- Користи повеќе гест од зборови за да комуницира;
- Не е внимава на музика или приказни повеќе од 5 минути.

Вид:

- Трепка, ја крева или врти главата за да ги погледне рабовите и аглиите на предметите;
- Честопати ги прескокнува работите или паѓа при игра;
- Честопати ги трие очите или се жали дека не гледа;
- Не е во можност да најде мали предмети кога ќе ги фрли;
- Има црвени или насолзени очи и дамки во очите;
- Ги трие очите или се жали дека не гледа;
- Затворетете му го едно око кога гледа нешто, да видите дали може да гледа го една цел;
- Честопати држи книги или други предмети многу блиску до окото.

Говор:

- На 18 месеци детето сè уште не кажува мама;
- На 2 години не може да именува познати предмети и лица, воопшто не зборува;
- На 3 години не може да повтори кратки песни;
- На 4 години не зборува со едноставни реченици;
- На 5 години не го разбираат луѓето надвор од семејството;
- Зборува поинаку од децата на иста возраст;
- Не покажува интерес за книги или приказни;
- Не извршува едноставни вербални команди;
- Повторува како ехо прашањата или друг вербален материјал по возраст од 3 години.

Разбирање:

- На 1 година не реагира кога ќе го слушне своето име;
- На 3 години не може да идентификува различни делови на лицето и не може да следи едноставни приказни;
- По 3-4 години, не одговара на едноставни прашања за една приказна;
- На 4 годишна возраст, не дава разумни одговори на прашања, како што се: „Што правиш кога си гладен/гладна?“ Или „што правиш кога спиеш?“
- Нема едноставни вештини за решавање проблеми, како што е решавање на загатки или сечење слики;
- На 5 годишна возраст се чини дека не го разбира значењето на зборовите „денес, утре“;
- Тешко е да се разберат едноставните работи што другите деца на негова возраст совршено ги разбираат.
- На 5-годишна возраст, нема мемориски вештини да повторува кратки секвенци или броеви или да каже што недостасува од група предмети.

Движење:

- На 10 месеци не може да седи мирно;
- Деловите на телото подобро ги координира при одење или трчање;
- Тресење на рацете;
- Не може да го задржи балансот во една нога за кратко време на возраст од 4 години;
- Не може да фрли назад голема топка на 5-годишна возраст.

Игра:

- На 1 година не ужива во едноставни игри на движење;
- На 2-3 години, не игра со обични предмети (лажица, сапун, итн.);
- На 4 години, сè уште не игра со други деца - не учествува во групни игри или улоги;
- Често ја нарушува детската игра;
- Не игра како деца на негова возраст.

Интеракција со деца или возрасни:

- Се спротивставува на разделбата со родителите;
- Избегнува непознати возрасни; не сака да го допираат други луѓе (деца, возрасни);
- Избегнува одредени деца;
- На 5 години не споделува (играчки, книги, слатки, улоги и сл.) со други деца и не знае да почека да дојде неговиот ред;
- Има агресивни однесувања.

Со цел да се спречат отстапувањата во развојот, при идентификување на проблемите, важно е да се знае/процени нивото на развој, бидејќи нарушувањето во одредена област може да се манифестира различно за време на развојот. Долгорочните ефекти на когнитивните дефицити или несоодветната околина може да предизвикаат проблеми во многу области на развој, вклучително и оние кои не се поврзани со примарниот проблем.

На пример, дефицитот во афективното поле може да биде претходник на можни проблеми во когнитивната област, затоа што животното искуство полно со неуспеси последователно ќе влијае на когнитивните перформанси, со тоа што развојот станува дефицитен во сите области на развој.

Од моментот кога ќе се роди детето, неговиот развој започнува да се следи на најразлични начини: зголемување на телесната тежина, висината, состојба на будење - спиење, движење, говор, емоционална реакција, игра, интеракција, комуникација, резултати од училиште, адаптација кон нови услови за живеење и сл. Сето ова се прави за да може да се идентификуваат знаци на доколку се наруши развојот на детето..

Развојот исто така се однесува на промени со кои детето ги унапредува своите знаења, однесувања и способности. Типичниот развој ни дава општа слика за напредокот на детето во споредба со неговите врсници. Атипичен развој се јавува кога детето е или зад или пред другите

деца на иста возраст, во која било од областите на физички и моторен развој (скокање, трчање, цртање, градење), когнитивно (размислување, разбирање, итн.) решавање на проблеми), социјални (започнување контакт со друго дете, групни игри), јазик и автономија (облекување, јадење, миење).

Дури и ако секое дете е уникатно, постојат и ситуации кога се јавува загриженост за физички развој: детето не добива тежина или не расте според стандардните мерки. Овие знаци на атипичен развој можат да бидат предизвикани од здравствени проблеми или одредени услови на животната средина, кои влијаат на долгорочниот развој на детето.

Развојот на фини и груби моторни вештини се исто така димензии на физички развој, што мора да се земе во предвид при процесот на проценка на нивото на развој. Постои атипичен развој на моторното ниво, што се изразува со задоцнување во формирањето на една или повеќе моторни вештини. На пример, 3-месечно дете со типичен развој ги крева главата и градите кога легнува на стомакот, зграпчува предмети, а детето со атипичен развој не напредува. Раната интервенција, во овој случај, е исклучително важна, бидејќи овие потешкотии не исчезнуваат со текот на времето.

Социјалниот развој често се развива атипично. Социјалните вештини му помагаат на детето да има пријатели, да развива блиски односи со членовите на семејството и другите возрасни во животната средина. Од интеракциите со другиот, детето учи кои се соодветните однесувања, социјалните правила, развива нови вештини и знаења. Затоа, важно е родителите да внимаваат на социјалните вештини на детето и доколку забележат потешкотии, да се консултираат со специјалист.

Когнитивниот развој, како област на развој, опфаќа процеси и психички функции: меморија, размислување, внимание, разбирање, планирање, решавање на проблеми, извршни функции, оваа област на развој е во директна интеракција со социјалните, афективните, јазичните области. На децата кои доцнат во когнитивниот развој ќе им треба специфична, индивидуализирана интервенција, инклузивно образование и индивидуализирана програма за работа, во зависност од идентификуваните потреби.

Независните животни вештини се однесуваат на адаптивни животни вештини, кои му помагаат на детето да функционира што е можно полесно. Нивото на развој на независни животни вештини е во корелација со возраста на детето. Познавањето на знаците на атипичен развој е важно за да се иницира помош што е можно порано, што ќе му помогне на детето да напредува кон независен живот.

Јазикот и комуникацијата се исклучително важна област за развој на детскиот развој. Во исто време, во оваа област, ризично е да се утврди нивото / степенот на развој на одредени отстапувања, според возраста. Всушност, постојат големи разлики помеѓу децата во стекнувањето јазик. Знаците на развој на атипичен јазик се изразуваат во вкупната неразвиеност на јазикот, значително доцнење во развојот на говорот во споредба со деца од иста возраст, неисправен изговор по 4 години итн.

Децата се различни и поминуваат низ фазите на развој на индивидуален начин. Во својот развој, на секое дете му треба постојана грижа и стимулација од возрасните кои се грижат за него, го едуцираат, и му помагаат.

3.3 Идентификација на посебни образовни барања

Идентификување на посебни образовни барања, идентификување на проблемите во развојот на децата и имплицитно, посебните образовни барања се исклучително важни од гледна точка на рана интервенција, како резултат на што може да се намалат, па дури и да се отстранат недостатоците / тешкотиите.

Во процесот на опсервација учествуваат сите возрасни кои имаат задачи во помош на детето:

- Наставниот кадар (наставници, наставници за поддршка, психолози, логопеди) имаат овластување да направат професионална педагошка опсервација. Нивниот придонес овозможува идентификување на најрелевантните информации, наоди во врска со детето, неговите развојни карактеристики.

- Родители, кои најдобро го познаваат своето дете, историјата на неговиот развој, аспектите на семејниот живот, образовните практики што се користат во семејството, односот на семејството со образовната установа, идните планови на семејството во однос на детето. Во секој случај, родителите ќе бидат важни субјекти при донесувањето одлуки за детето - без разлика дали тие се однесуваат на состојбата на детето во семејството или на училиште.

- Професионалци од необразовни полиња (здравствена, социјална помош, јавен ред) кои, заради своите должности, комуницираат со детето. Тие можат да донесат нови аспекти, анализи и дополнителни аргументи во врска со посебните потреби на детето: развојни или образовни.

Опсервацијата обично се спроведува, не во рамките на една епизода на евалуацијата, туку за подолг период, доволен за формулирање на релевантни наоди и заклучоци. Повторувањето на активностите на детето, во различни ситуации, овозможува да се идентификуваат тешкотиите и нивните причини.

Практични активности

Дискусии

1. Аргументирајте ја важноста на раната идентификација на ПОП
2. Опишете 5 фактори на ризик во околината за раст на детето кои можат да влијаат врз неговиот развој.
3. Организирајте дебати на тема „Типичен наспроти атипичен развој“.

Работа во парови / во групи

1. Разговарајте во парови и идентификувајте најмалку 5 примери на ПОП кои не се условени од хендикеп. Објаснете зошто ситуацијата на овие деца се смета за посебна образовна потреба
2. Опишете како развојот на времето и околината во кои живеете влијае врз Вашиот развој
3. Разговарајте за важноста за превенција на развојните нарушувања и рана идентификација на атипичниот развој на детето.

Евалуација:

Презентирајте аргументи за секоја опција.

1. Опишете како историскиот контекст влије врз перцепцијата на развојот на децата.
2. Во кој професионален контекст се применува знаењето за развојот на детето

Модул 4 Инклузивно образование на деца со ПОП

Клучни концепти:

- ✚ Индивидуализиран пристап
- ✚ Рана идентификација и интервенција
- ✚ Холистички пристап
- ✚ Детски-ориентиран
- ✚ Образовна поддршка
- ✚ Индивидуализиран образовен план
- ✚ Општа наставна програма со адаптации
- ✚ Изменета програма
- ✚ Инклузивно опкружување

Цел: Како резултат на проучување на ова поглавје, учесниците:

- ќе се стекнат со знаења во врска со најновите концепти и трендови во индивидуализираниот пристап на детето;
- тие ќе знаат и ќе можат да дизајнираат, организираат и да обезбедат разни форми на едукативна поддршка на децата со ПОП;
- тие ќе имаат компетенции за планирање и организирање на образовниот процес според принципите на инклузивно образование;
- тие ќе ги обучуваат потребните вештини како учесник во процесот на ПЕИ, стекнувајќи вештини за адаптација и модификација на општата програма;
- тие ќе знаат и ќе можат да ги применат / извршат специфичните процедури запишани за проценка на знаењето / напредокот на децата со ПОП

4.1. Современи концепти и трендови во индивидуализираниот пристап кон детето

Индивидуализираниот пристап се однесува на образовните политики и практики насочени кон идентификување и зајакнување на јаките страни на децата. Оваа визија вклучува преминување од несоодветен пристап, кој се фокусира на проблеми и патологии, до приближување од гледна точка на она што поединецот може и што може подобро. Историски гледано, системите што работат со деца потенцираа обезбедување ефикасната услуга, фокусирајќи се многу повеќе на она што не е во ред со детето и помалку, или воопшто не, на она што детето може.

Така, казнените и стигматизирачки системи за заштита и грижа се претвораат во пристапи. Прегледот на литературата посочува дека индивидуализираниот пристап е општа филозофска визија, што се применува во основните области што се однесуваат на детето и неговите потреби, вклучително и во образованието, и чија примена е во корист на децата преку:

- влијание врз степенот на нивна вклученост. во програми / услуги за поддршка;
- зголемување на ефективната на интервенциите и создавање мултидисциплинарни мрежи за поддршка;

- вклучување и зајакнување на семејствата во нагласување на јаките страни на нивните деца.

Индивидуализираниот пристап е тесно поврзан со принципот на почитување на најдобрите интереси на детето, што значи дека сите интервенции насочени кон детето ќе бидат направени со разгледување на она што е од суштинско значење за корист на детето.

Основните концепти поврзани со овој пристап се: рана идентификација и интервенција, холистички пристап, пристап ориентиран кон детето

Рана идентификација и интервенција

Во контекст на развој на инклузивно образование и различни модели на вклучување на децата со посебни образовни потреби, раната идентификација и интервенцијата играат исклучително важна улога. Идентификацијата се однесува на откривање на некои проблеми, реални или потенцијални, во однос на развојот на детето уште од најрана возраст (проблеми во однесувањето, емоционални потешкотии, потешкотии во интелектуалниот развој). Предметот се однесува на рано откривање на оние индикатори кои асоцираат на некои нарушувања или недостатоци во развојот на детето.

Раната идентификација подразбира потреба од рана интервенција, која вклучува создавање врски помеѓу давателите на услуги со одговорности за решавање и обезбедување на оптимални услови развој на децата. Раната интервенција е дефинирана како систем на медицински, социјални и психо-педагошки услуги што им се нудат на децата за идентификација, проценка и поддршка на нарушувања во развојот и нивниот ризик од појава, со цел стимулирање на физички, моторен, сензорен развој, вклучително и видот и слухот, развој на когнитивни, комуникативни, социјални, психоемотивни и адаптивни.

Раната интервенција треба да започне, очигледно и природно, во семејството, интеракцијата помеѓу родителите и детето е исклучително важна. Подеднакво важно е искуството на родителите во грижата за децата, како и поддршката на родителите за да се обезбеди здравјето и безбедноста на детето. Од оваа перспектива, раната интервенција е систем дизајниран да ги поддржува моделите на интеракција во семејството кои промовираат и одредуваат квалитетен развој на детето.

Основи на раната интервенција:

1. Постои заедничка рамка за дејствување за сите компоненти на системот за рана интервенција.
2. Интеграцијата и координацијата на сите нивоа е очигледна. Ова вклучува интердисциплинарни проценки, евалуации за планирање на интервенции, изработка и спроведување на сеопфатни планови за интервенција и интеграција на системот.
3. Вклучувањето и учеството на децата и семејствата во програми и активности во заедницата е максимално.
4. Раните процедури за идентификација се развиваат и имплементираат.
5. Се вршат периодични проценки за прибирање / анализирање на повратните информации.
6. Промоцијата на раната интервенција ги зема предвид културните, контекстуалните разлики.
7. Интервенциите се засноваат на докази.
8. Системите ја препознаваат меѓузависноста на сите компоненти на раната интервенција и ја одржуваат оваа перспектива.

Раната идентификација и интервенцијата стануваат исклучително важни за децата со посебни потреби, бидејќи тоа е почетната точка во дизајнирањето и спроведувањето на сите последователни чекори за нивно оспособување. За многу деца, идентификувањето на попреченоста и упатувањето до надлежните служби се врши само по влегувањето во образовниот систем. Овој пристап кон раната интервенција, во повеќето случаи е едностран, затоа што не е обезбедена мултидисциплинарна интервенција, на децата со посебни потреби им се потребни и услуги од лекари, психолози, специјални едукатори, социјални работници, кинезитерапевти, други терапевти. Недостатокот на експлицитни механизми и услуги за рано откривање и интервенција, како и недостаток на човечки и материјални ресурси, влијаат на шансите за напредок на овие деца, а доцното откривање ги исклучува шансите за рана интервенција - најефикасната форма на одговор на состојбата со децата со посебни потреби.

Холистички пристап

Заедно со раната идентификација и интервенција, друг концепт добиен од принципот на индивидуализација е холистичкиот пристап, што значи, на општ начин, визија дека човечката личност се смета за мултидимензионална, био-психо-социјална конструкција, со мноштво на аспекти / аспекти што произлегуваат од овој пристап: материјален и нематеријален, свесен и несвесен, рационален и ирационален.

Контекстуално во образованието, холистичкиот пристап вклучува усвојување на модел на

образование кој, покрај традиционалната, академска компонента, има за цел развој на личноста на детето како целина - со емоции, социјални вештини, духовни убедувања, учество во заедницата и општо социјално вклучување. Холистичкиот пристап кон образованието се заснова на премисата дека секоја личност го наоѓа својот идентитет, значење и цел во животот преку врски со заедницата, со природниот свет и со духовните вредности

Оваа визија (иако не многу нова, но модернизирани) се повеќе се осврнува и на носителите на одлуки за образование и практичарите, почнувајќи од недостатоците на образованието: актуелните образовни системи не секогаш гарантираат добро избалансиран и здрав пристап на сите нивоа, дури и ако резултатите од училишните постигнувања на детето покажуваат дека ги учел сите предмети. Поточно, психолозите инсистираат на тоа дека образовните модели ја сметаат личноста како целина и придонесуваат за развој, рафинирање на секој дел од целината.

Основните причини за поддршка на ова тврдење се следниве:

- Емоциите имаат влијание врз учењето
- Учењето не е само за стекнување знаење
- Емоционалното здравје е клучно за успехот во учењето
- Креативноста е неопходна за иновации
- Инспирацијата предизвикува желба да научите повеќе
- Позитивизмот ја промовира продуктивноста
- Депресијата ја намалува способноста за учење
- Постојат нивоа на интелигенција
- Перспективата на поединецот за околниот свет е обоена од емоционална благосостојба
- Поврзувањето на реалниот живот, знаењето и емоциите го прави учењето повеќе значајно
- Холистичкиот пристап е многу погоден за деца со потешкотии во учењето
- Холистичкиот пристап се препорачува за деца со интелектуална попреченост
- Емоционалната благосостојба учествува во развојот на меѓучовечките односи

Холистичкиот пристап кон развојот на децата и обезбедувањето учење носи посебно значење во контекст на инклузивно образование. Така, според УНЕСКО, развојот на образовната инклузија на децата со ПОП ќе има за цел, меѓу другото, да се создаде и промовира сеопфатен пристап кон образованието што ќе обезбеди маргинализираните и исклучените групи да бидат вклучени во сите образовни активности

Пристап ориентиран кон детето

Фокусот кон детето е насочен кон пристапот според кој во сите интервенции во врска со детето, индивидуалните барања, интереси, преференции, избори и слично, тие ќе бидат приоритетни и ќе ги регулира сите дејствија на возрасните во однос на детето, а постапките на возрасните ќе бидат прилагодени на нивото на развој и јаките страни на детето. Во однос на образованието, учењето насочено кон децата вклучува широк спектар на едукативни програми, искуства за учење, наставни пристапи и стратегии за поддршка на образованието насочени кон задоволување на потребите, интересите, аспирациите на децата. За да се постигне оваа цел, образовните институции и наставниот кадар имаат најразлични методи достапни од модификација на технологиите за учење- поучување до целосна модификација на содржината за учење. Бидејќи е широко користен, терминот центрираност кон децата честопати е несоодветно применлив во образовната практика

4.2. Образовна поддршка

Образовната инклузија на деца со ПОП е директно поврзано со организирање и обезбедување дополнителна поддршка во учењето, со различни форми, видови, начини за доделување.

Образовна поддршка е општ термин, користен и се однесува на активности, програми и услуги за поддршка, обезбедени на детето, кое поради некои причини не може да се образува според стандардна програма, не можат да го стекне знаења според основната програма и бара дополнителна обука и поддршка. Основната претпоставка од која треба да се започне со дизајнирање и обезбедување на образовна поддршка е дека **сите деца можат да учат и да напредуваат.**

Потребата за образовна поддршка може да се утврди со потешкотии во учењето и / или попреченост. Образовната поддршка се однесува на оние услуги што обезбедуваат независност во секојдневниот живот на лицето со посебни потреби и остварување на нивните права. Како и со секој процес, обезбедувањето на ефективна образовна поддршка се заснова на низа основни принципи што треба да се земат предвид од одговорните за организирање / спроведување активности за поддршка:

1. Промовирање и спроведување кохерентни и ефективни институционални политики.
2. Интензивна рана интервенција.
3. Спречување на училишен неуспех.
4. Насочување на ресурсите за учениците кои имаат најголеми потреби.

5. Соработка помеѓу релевантни актери. Вклучување на родители.

Образовната поддршка е организирана / обезбедена со цел да се оптимизира процесот на учење-поучување со цел да им се овозможи на учениците со потешкотии во учењето да постигнат и да стекнат соодветно ниво на вештини пред да го напуштат образовниот систем. Оваа цел може да се постигне најефикасно со спроведување на училишни политики и пристапи кои ги таргетираат специфичните и посебните потреби за учење на децата. Ваквите политики и пристапи можат да се развијат преку широки консултации, кои ќе ги координираат постапките на наставниците, родителите и другите актери со одговорности во работата со децата.

Во процесот на планирање и обезбедување на образовна поддршка, образовната институција, како целина, мора да стане ресурс за давање поддршка, преку:

Во процесот на планирање и обезбедување на образовна поддршка, образовната институција, како целина, мора да стане ресурс за давање поддршка, преку:

1. Обезбедување ефикасно управување со сите процеси спроведени во установата, ориентирани кон задоволување на потребите на децата.
2. Целиот наставен кадар треба да биде убеден дека секое дете може да успее.
3. Признавање на потребата за поддршка на наставниците вклучени во давање образовна поддршка.
4. Флексибилност и диференцијација на образовниот процес според потенцијалот и потребите на сите деца.
5. Систематска анализа на ефикасноста и влијанието на спроведените активности и на постигнатиот напредок.

Обезбедувањето на образовна поддршка ќе се одрази на:

- подобрување на капацитетот за учење кај деца со намалени тешкотии во работењето / учењето;
- зајакнување на основните компетенции и стратегии за учење на ниво што ќе им овозможи на децата пристап до целосно учество во општата програма;
- постигнување соодветни резултати од вештини за читање и пишување;
- примена на независни стратегии за учење;
- формирање на позитивни ставови и самопочитување;
- развој и унапредување на партнерства помеѓу наставниците во училницата, персоналот за поддршка и родителите во дизајнирање и спроведување на програми за поддршка на образованието;
- имплементација на систем за следење на напредокот на децата.

Квалитетот, ефикасноста и одржливоста на интервенциите за поддршка на образованието ќе зависат од прифаќањето на иновации, нови искуства и воопшто промени од страна на образовната институција и нејзиниот персонал. Само континуираната педагошка иновација ќе ги стимулира и храни институционалните ресурси за обезбедување соодветна поддршка, со високо ниво на квалитет.

4.3. Планирање и организирање на образовниот процес од инклузивна перспектива. Процесот на ИОП

Дидактичкиот дизајн, на кој му се приоѓа како комплексПОП процес, претставува важна менаџерска функција на кое било ниво на образовниот систем. Терминот дидактички дизајн е дефиниран:

- **во традиционална смисла (планирање):** поделба на времето и материјата во форма на календарскиот план, системот на лекции, тематски план, лекција проект;
- **во модерна смисла (инструкциски дизајн):** чин на исчекување, претфинирање на дидактичкиот пристап, во смисла што го прават тоа преводливо во пракса.

Самиот дизајн како процес е процедурално организирана конструкција. Од конструктивистичка перспектива, тој е предвидлив и процедурален, бидејќи се однесува на конкретни ситуации и нуди решенија, покажува како теоретски да се реши проблем со обука, потоа технологија за практично решение.

Во исто време, конструктивистичкиот дизајн се фокусира на формирање на вештини за стекнување на знаење од самите ученици, почнувајќи од идејата за индивидуализирање на образовниот процес, вклучително и дизајнот.

Улоги и одговорности во процесот на ИОП

Администрација на установата:

- Го одобрува составот на УИТ и тимот на ИОП;
- Назначува специјалист одговорен за координација на развојната активност на ИОП;
- Олеснува соработка во процесот на планирање, проценка, реализација на ИОП;
- Го следи процесот на развој на ИОП и ги почитува препораките на УИТ;
- Обезбедува дискусија / преглед и одобрување на ИОП во рамките на стручниот совет на установата (во рок од не повеќе од 30 дена од денот на приемот на извештајот за комплексната проценка на развојот на детето (се однесува на првата година во која детето започнува да работи

по кон ИОП) и кон почетокот на секоја учебна година (случај кога детето имало ИОП претходната учебна година);

- Ја потврдува одлуката на Советот на факултет за одобрување на ИОП и / или промените по ревизијата / ажурирањето на ИОП;
- Обезбедува проценка на активноста на наставниците вклучени во постигнувањето на ИОП;
- Следење на спроведувањето на одредбите вклучени во Транзициониот план;
- Охрабрува вклученост на родители и ученици во процесот на изработка ИОП.

Специјален едукатор

- Ја има улогата на координатор на процесот на изготвување на ИОП;
- Собира и спроведува информации до тимот во однос на јаките страни, потребите и интересите на ученикот;
- Ја координира изработката на психо-педагошките адаптации;
- Посочува препораки во врска со соодветните просторни адаптации на ПОП на ученикот и го следи нивното достигнување;
- Ја координира активноста за утврдување на целите на учењето согласно со ПОП на ученикот;
- Ја преиспитува ефективностa на индивидуализираните стратегии / техники на учење (активности за учење); заедно со наставниците во училницата,
- Ги разгледува , заедно со наставниците во училницата и другите специјалисти кои му помагаат на детето, на почетокот на секое полугодие , нивото на постигнување / поставувањето на целите / компетенциите планирани во индивидуализираната програма и во развојните области;
- Одржува постојана врска со родителите / други правни претставници на ученикот, предметните наставници, образовните асистенти.

Училишен психолог:

- Собира и спроведува информации до тимот во врска со јаките страни, потребите, интересите и специфичните карактеристики на ученикот (јазик, размислување, имагинација, меморија, внимание, вид на интелигенција, афективност / емотивност, темперамент, стил на учење);
- Формулира препораки за членовите на тимот во врска со планирањето активности за помош на учениците во согласност со посебните образовни барања и нивните специфични карактеристики;
- Презентира препораки за адаптации на животната средина соодветни на посебните образовни барања на ученикот;
- Планира и реализира психолошка помош на ученикот;

- Ги конкретира психо-педагошките адаптации потребни за организирање на образовниот процес;
- Соработува со сите стручни лица вклучени во изработката / спроведувањето / мониторингот на ИОП.

Одделенски/предметен наставник

- Обезбедува информации за резултатите од проценката на компетенциите на ученикот во соодветниот наставен предмет, со цел да ги идентификува предностите и потребите на ученикот;
- Дизајнира и реализира адаптации на наставната програма и / или модификација на предметните цели, формулира цели за учење;
- Го корелира дидактичкиот дизајн (долгорочно и краткорочно) со ИОП, преку утврдување на специфични цели за ученикот со ПОП;
- Идентификува најсоодветни стратегии / технологии за наставна дисциплина, што обезбедува напредок во развојот на детето;
- Одредува и спроведува стратегии за проценка соодветни на потребите на детето;
- Идентификува ресурси потребни за постигнување на поставените цели;
- Обезбедува консултантски услуги на ученикот и родителите / старателите во текот на образовниот пристап кон предметот;
- Создава соодветна рамка на релации во училницата за сите (наставник-ученик, ученик-ученик);
- Соработува со сите стручни лица вклучени во изработката / имплементацијата / евалуацијата на ИОП

Образовен асистент:

- Планира и реализира индивидуализирана помош на ученикот со ПОП (наставни и внаставни активности);
- Му помага на ученикот во спроведувањето активности за учење во училницата, во координација со наставникот / наставниците ;
- Го следи напредокот на ученикот во однос на целите на учењето опишани во ИОП, во координација со наставникот / наставниците
- Го надгледува нивото на постигнување на целите наведени во ИОП и ги евидентира достигнувањата и напредокот на ученикот;
- Соработува со сите стручни лица вклучени во процесот на реализација на ИОП.

Логопед:

- Учествува во процесот на изработка, реализација, следење, ревизија / ажурирање на ИОП;
- Развива и реализира индивидуални програми за поддршка на развојот на говорот кај учениците;
- Координира програми за помош со други стручни лица;
- Избира / елаборира, прилагодува и применува инструменти за оценување на говорот;
- Идентификува и / или развива достапни и соодветни наставни материјали за детето;
- Ги поддржува и ги советува наставниците и родителите во индивидуализираниот пристап на детето со говорно-јазични нарушувања.

Физиотерапевт:

- Учествува во процесот на ИОП, преку изработка, реализација, следење, ревизија / ажурирање на истиот
- Разработува и реализира индивидуализирани програми за физичко зајакнување / рехабилитација на детето;
- Користи техники соодветни на возраста и потенцијалот на детето;
- Го евалуира / преиспитува напредокот во психомоторниот развој на детето и го прилагодува план за помош според резултатот;
- Вклучува родители во спроведувањето на програми за кинетотерапевтска помош;
- Соработува со наставниот кадар и помошен персонал во индивидуализираниот пристап на детето.

Родител / старател на детето:

- Обезбедува ажурирана информација за детето (стил и начин на учење дома, подготовка на домашни задачи, итн.);
- Обезбедува важни информации што помагаат да се развијат наставни прилагодувања за детето (на пример, за талентите и способностите на детето дома и во заедницата, за загриженоста на детето, преференциите / непреференциите, за неговото / нејзиното учење, за неговото / нејзините интереси и како да се реагира во различни ситуации);
- Консолидира и обезбедува континуитет на воспитно-образовниот и воспитно-образовниот пристап направен од персоналот на образовната установа, нудејќи му на детето дома можност за развој и практична примена на надлежностите;
- Дава информации за тоа како детето пренесува / може да ги пренесе вештините стекнати во рамките на училиштето во секојдневни ситуации дома и во заедницата;
- Се вклучува во донесувањето одлуки во врска со детето и во спроведувањето на програмите за

континуирано зајакнување / рехабилитација на неговиот развој;

- Обезбедува редовност на детето училиште;
- Соработува со образовната институција за постигнување на целите.

Детето:

- Извор на информации за предностите, можностите, стилот и преферираниот начин на учење, итн.;
- Вклучен е и учествува во одлуките што го засегаат во контекст на процесот на ПЕИ;
- Обезбедува информации за соодветноста на индивидуализираните стратегии / техники на поучување, индивидуализираните стратегии за оценување и сл., За нивниот стил на учење и потенцијалот;
- Информации за нивото на соодветност на адаптациите на просторот специјализираната опрема;
- Тоа е дел од образовниот процес според одредбите на ИОП.

Планирање на поддршка на ученик преку образовна асистенција

Во структурата на персоналот за поддршка, главната улога му припаѓа на образовниот асистент, кој според Кодексот за образование, е /може да биде квалификуван специјалист во областа на педагогијата, психо-педагогијата и специјалната педагогија, која обезбедува психо-педагошка помош за деца со ПОП.

Образовниот асистент може да биде доделен на било кој степен од образованието и може да преоѓа од едно ниво на образование на друго. Доколку бројот на ученици е помал од утврденото, образовната поддршка може да биде фрагментирана, активностите да се планираат, според важечката законска регулатива. Основната задача на ОА е развој и унапредување на активности за едукација, со кои се обезбедува компензација и санација на тешкотии во учењето од структурна, организациска, емоционална или друга природа на децата со ПОП.

Започнувајќи со мисијата по која се води и според важечките прописи, образовниот асистент главно ги извршува следниве задачи:

- ја олеснува и поддржува образовната инклузија на детето со ПОП;
- учествува, заедничко со наставниците / наставниците на училишни предмети, други стручни лица, во изработката на ИОП;
- соработува со одделенски и предметни наставници, други стручни лица за да се постигнат целите на ИОП и да се воспостават конкретни начини на работа со деца со ПОП; соработува со родителите на детето со ПОП и самото дете;

- разработува и спроведува стратегии за поддршка во сите области на наставните програми, и ги идентификува потребните и соодветните ресурси за нивно постигнување;
- изведува активности за реализирање на образованието, индивидуално или во групи, му помага на детето со ПОП за подготовка на домашни задачи;
- предлага и реализира индивидуализирани наставни материјали, во зависност од тешкотиите во учењето на учениците;
- ја координира активноста на УИТ во институцијата;
- обезбедува консултантски услуги и соработува со семејствата на децата кои имаат корист од услугите за образовна асистенција;
- учествува како тренер во информациите / вон-училишните програми на наставниците за прашања поврзани со образовна инклузија, дисеминација на знаење и искуства во врска со помошта на децата со ПОП.

Конкретните атрибути на наставникот образовниот асистент се дадени во Работниот лист, одобрен од раководителот на образовната единица.

За успешно исполнување на својата мисија, задачи и специфични задачи, во процес на помагање оспособување / рехабилитација на детето со ПОП, образовниот асистент ќе спроведува активности во:

- групата / одделението во која детето со ПОП е вклучено;
- во УИТ
- во семејството на детето;
- во други институции во заедницата (едукативно, слободно време, итн.), каде што детето го придружува.

Бројот на часови доделени на активност на наставникот за поддршка на различни локации ќе биде утврден во договор со наставниците или наставниците, договорен на состанокот на УИТ и евидентиран во ИОП. Сепак, препорачливо е најмалку 50% од планираното време да бидат посветени на обезбедување поддршка на наставните часови, со цел да се олесни учеството на детето во ефективниот образовен процес.

Со цел поддршката дадена на детето од образовниот асистент директно на часот да биде ефективна, оваа активност ќе биде планирана, организирана и, нужно, координирана со наставникот во училищата.

Така, тоа ќе се направи:

• **Наведување на компетенциите / способностите на детето во училишната дисциплина:**

- Резултати од мониторингот на ИОП;
- анализа на еволуцијата на развојот на детето;
- анализа на училишните постигнувања по наставните предмети.

• **Соработка со наставникот во училницата за:**

- меѓусебни информации;
- наведување на видот, структурата, темата на часот;
- избирање на образовни стратегии што ќе се користат за реализирање на наставната содржина.

Во процесот на подготвување на помошта, наставникот во прилог ќе ги почитува барањата и особеностите на инклузивниот образовен процес, како што следува:

• **На ниво на планирање / организација:**

- фокусирање на целите на ИОП, Индивидуализирана наставна програма;
- воспоставување на заеднички цели преку соработка и партнерство со наставникот во училницата;
- избор и користење на образовна поддршка соодветна на потребите на ученикот со ПОП;
- употреба на ефикасни инклузивни технологии.

• **На ниво на постигнување:**

- обезбедување квалитативна и квалификувана поддршка;
- балансирано дозирање на задачите;
- обезбедување флексибилност;
- мотивирање и стимулирање на учењето.

Придобивките од интервенцијата преку рамката за образовни асистенти се поврзани со директната поддршка што детето со ПОП може да ја добие, без да биде исклучена од образовната средина, и, очигледно, ќе им се помогне да ги намали или отстрани потешкотиите во учењето и ги развива училишните компетенции неопходни за успешна интеграција во општеството.

Процесот на ИОП

Во согласност со важечките нормативи, за секој ученик со ПОП се изработува индивидуален образовен план (ИОП), дел од пакетот наставни документи, инструмент за организирање и координирано спроведување на образовниот процес за детето со ПОП. Акциите за изработка, реализација, следење, ревизија / ажурирање на индивидуализираниот едукативен план, извршени по дефинирање на ПОП на детето, се составени во интегрален, координиран процес, наречен ИОП процес.

ИОП е:

- наставна програма, која вклучува резиме на јаките страни, интересите и потребите на ученикот, така што карактеристиките на студијата, утврдени за ученикот за време на планираниот период, може да се разликуваат од наставните содржини и содржините утврдени во Општиот план, одобрен во начин утврден од Министерството за образование;
- Акционен план што одговара на специфичните потреби на ученикот во организирање на образовниот процес преку измени во наставната програма или прилагодувања;
- поддршка за наставниот кадар, со цел да се организира образовниот процес според потенцијалот и напредокот на ученикот;
- план изработен, реализиран, ревидиран / ажуриран од персоналот на образовната институција
- флексибилен работен документ, кој може да се измени по потреба;
- алатка за зајакнување на ученикот, неговите родители, други лица кои, според планот, се повикани да му помогнат на ученикот да ги постигне целите и задачите што му биле поставени;
- датотека што се комплетира постојано и која го отсликува патот за развој на ученикот.

Функции на ИОП

- идентификување и приоритет на потребите на учење и развој на детето;
- регулирање на образовниот процес за детето со ПОП, обезбедување правичен пристап до образование во институцијата за општо образование;
- дефинирање на образовната цел и цели и оспособување / рехабилитација, краткорочна, среднорочна и долгорочна;
- воспоставување области на индивидуализирана интервенција со детето, семејството, специјалистите;
- воспоставување врски помеѓу сите специјалисти / лица кои му помагаат на детето во образовниот процес;
- делегирање на одговорности според расположливите ресурси (човечки, материјални и временски), вклучително и детето, родителите;
- следење, евалуација и преиспитување на процесот на психо-педагошка помош, понуден на детето.

Цел на ИОП

Индивидуализираниот пристап кон потребите на детето започнува од сегашниот потенцијал за психички, физички, социјален развој и нивото на развој на моторни, интелектуални, училишни

вештини, итн. Изработката на ИОП се заснова на комплексна проценка на јаките страни на учениците, интереси и потреби.

Во овој контекст, ИОП има за цел да обезбеди напредок во развојот на детето (на емоционална, моторна, когнитивна, вербална, социјална) област, во зависност од нејзиниот потенцијал, да идентификува стратегии, ресурси, технологии, услуги кои ќе го олеснат напредокот.

Фази на изработка и реализација на ИОП

Процесот на изработка и реализација на ИОП се организира во следните фази:

- I. Примарна / првична проценка на детето;
- II. Комплексна мултидисциплинарна проценка на детскиот развој;
- III. Составување на тимот за развој на ИОП и доделување на задачи;
- IV. Развој на ИОП;
- V. Имплементација на ИОП;
- VI. Следење, преглед и ажурирање на ИОП.

ИОП се разгледува / ажурира периодично, обично на секои шест месеци. После ревизијата / ажурирањето, одредени делови на ИОП можат да бидат изменети / ажурирани, во зависност од резултатите од оценувањето на ученикот, евалуацијата на раководител, училишен психолог, матичен лекар, специјалисти за специфични терапии, социјален работник, родители).

ИОП го составува тим, чиј номинален состав го одобрува наредбата на директорот на установата. Тимот на ИОП ги вклучува директорот / наставникот, училишниот психолог, сите наставници кои предаваат на ученикот, други специјалисти кои му помагаат на ученикот.

4.4. Адаптации и модификации во процесот образовната инклузија на децата со ПОП и / или инвалидитет

Индивидуализацијата е многу важна димензија за организирање на процесот и обезбедување на образовна поддршка, со цел да се обезбеди ефикасен пристап до квалитетно образование за сите деца. Соодветниот пристап е одреден од потребата да се промовира оптимален развој на способностите на секое дете со индивидуализирање на дидактичките задачи, начините на нивно остварување, степенот на напор и процедурите за нивно прилагодување според индивидуалните особености на развој.

Како почетна точка во дизајнирањето на индивидуализираниот образовен процес, хипотезата е дека има деца со посебни потреби за учење, на кои (1) или им е потребна дополнителна

поддршка за да ги достигнат нивоата на компетенции според општата програма, (2) или е потребна модификација на наставната програма така што ќе стане достапна за истите. Од оваа перспектива, при спроведување на индивидуализиран образовен процес, се применуваат наставни прилагодувања, кои можат да се одвиваат на два начина:

- со примена на општата програма со психо-педагошки адаптации, во однос на евалуацијата и просторните адаптации;
- со изменување на општата програма.

Примена на општата програма со адаптации

Овој вид индивидуализација подразбира дека студентот со ПОП ќе го заврши наставниот предмет според општата програма, со примена на индивидуализирани стратегии за учење-поучување, кои се во корелација / прилагодени на потенцијалот на ученикот и кои ќе обезбедат достигнување на општи образовни цели. Во овој случај, ќе се смета дека со ученикот со ПОП реализира општ план за наставни програми со адаптации, факти запишани во ИОП.

Измена на општата програма

Индивидуализацијата на воспитно-образовниот процес со промена на наставната програма подразбира модификација на образовните цели и содржината на општата програма и адаптација на технологиите за учење-поучување-евалуација, според потенцијалот на ученикот. Во овој случај, ќе се смета дека ученикот со ПОП реализира изменета програма.

Адаптација на наставни материјали како средство за индивидуализирање на образовниот процес

Еден од важните елементи на индивидуализацијата на образовниот процес е адаптацијата на материјалите за учење, направени со цел да се обезбеди пристап на децата со ПОП во наставната програма и, воопшто, до информациите релевантни за учењето.

Адаптација на околината за учење од гледна точка на индивидуализиран пристап кон барањата на децата

Создавањето безбедно и пријателско образовно опкружување е непосреден услов за да се обезбеди успешно вклучување на децата со посебни потреби и развој на нивните академски и социјални перформанси. Ова станува уште поважно за децата со попреченост.

4.5. Евалуација на резултатите од училиштата од гледна точка на индивидуализација

Секоја од компонентите на образовниот процес - настава, учење, оценување - се отворени, корелативни, меѓусебно се условени, произведувајќи резултати од училиштата, претставени со компетенции. Резултатите / компетенциите на учењето се оценуваат за време на школувањето преку формативно / континуирано оценување, како и со сумативно / финално оценување.

Евалуацијата, во образовниот контекст, е сложен процес на мерење, проценка, анализа и толкување на податоците преку алатки за евалуација, со цел да се изведат валидни заклучоци за резултатите добиени од овој процес и да се донесат некои педагошки решенија што се потребни. Евалуацијата има улога да ја поддржува активноста на учење и стекнување на училишните компетенции, да го мери напредокот на учениците, да се култивира и зајакне мотивацијата на учењето, да се регулира активноста на наставникот и учениците.

Специјализираната литература означува осум важни компоненти, валоризирани во проценката на напредокот во училиштата на учениците, вклучително и оние со ПОП:

- Предмет на евалуацијата (што ќе процениме?);
- Критериуми за евалуација (во врска со она што го оценуваме?);
- Работењето на евалуацијата (кои чекори ќе ги следиме во процесот на евалуација?);
- Стратегии (кои активности за проценка ги дизајнираме / координираме?);
- Видови / форми на евалуација (за која цел ги оценуваме?);
- Методи, техники, алатки (како ќе процениме?);
- Време на проценка (кога ќе процениме?);
- Агенти за евалуација (кој ја спроведува проценката?).

Евалуацијата на напредокот на учениците со ПОП во училиштата се спроведува во согласност со општите нормативни и методолошки регулативи, земајќи ги предвид индивидуалните особености на развој и нивниот потенцијал.

Евалуацијата на напредокот во училиштата на учениците со ПОП кои го поминуваат предметот на учење во дисциплината преку општата програма со адаптации се прави врз основа на општите регулативи во однос на содржината на евалуацијата, со адаптација на технологиите за евалуација.

Конечна проценка и сертификација во инклузивниот образовен процес

Од гледна точка на принципите на доцимастиката (испитната техника) и доксологијата (систематско проучување на улогата на оценувањето во образовниот процес), сложениот финален процес на евалуација на резултатите од училиштата на учениците со ПОП бара:

- Преиспитување на критериумите за оценување, врз основа на упатување на целите утврдени во ИОП на ученикот;
- Прилагодување на процесот и условите за проценка;
- Диверзификација на формите, средствата и инструментите за проценка;
- Проширување на употребата на доцимолошкиот тест како алатка за проценка;
- Проширување на оценувањето за сите компетенции и личност на ученикот;

Можности за измена на ИОП

Во континуиран процес на набудување на напредокот на ученикот, може да се идентификува потребата за менување на ИОП. Измената може да се направи од:

- Формулирање на нови цели за учење или ревидирање на годишните цели, доколку учењето се спроведува со побрза брзина од онаа утврдена во ИОП;
- Групирање на целите на учење во фази, формулирајќи поедноставни цели, во случај учењето да се одвива со побавно темпо од тоа утврдено во ИОП;
- Измена на наставните стратегии / технологии, материјализирање на персонализирана опрема или воспоставување на друго ниво на поддршка / поддршка (доделено од специјалисти).

Промени во целите на учењето мора да се направат во текот на полугодieto, во оптимални услови, така што ученикот има доволно време да се подготви за планираните проценки, во согласност со измените направени во ИОП.

Практични активности

Дискусии

1. Дискутирајте ја потребата од индивидуализирање на образовниот процес за деца со ПОП
2. Објаснете какви би биле вашите активности, како наставник, за остварување на секоја фаза од планирањето на наставниците.

Работа во парови / во групи

1. Опишете го (од познати или виртуелни ситуации) профилот на дете со ПОП и изгответе го Индивидуализираниот образовен план.
2. Развијте сопствен модел на документ за самооценување како активност на дидактичко дизајнирање.
3. Развијте / креирајте наставни материјали прилагодени за деца со ПОП, прецизирајќи ја природата на потребите што се адресираат (најмалку 5 примери на адаптации).

Евалуација: 1 Модел структура на индивидуалниот образовен план (ИОП)

Модул V : Наставни стратегии за поддршка на ученици со ПОП

Наставни стратегии се флексибилни оперативни чекори (кои можат да бидат модифицирани, реформирани, променети), координирани и поврзани со цели и ситуации кои создаваат услови за настава и генерирање на учење, менување на ставовите и однесувањето во различни дидактички контексти. Стратегијата вклучува спецификации и ограничувања на акциите, со цел да се насочи процесот на пренесување на информации и обука на планираните можности. Стратегијата претставува процедурална шема така димензионирана за да претпочита образовна реалност под услови што можат да се изменат. Вклучува комплекс на намери, ресурси, начини за нивно активирање, комбинирање и возбудување на „продуктивни“ уреди на знаење, мобилни телефони, верувања, вредности.

Наставната стратегија има неколку димензии:

- епистемолошка димензија, во смисла на тоа дека е теоретски конструкт, кој е конзистентен и коинцидира со одредени научни правила;
- прагматична димензија, што значи дека интервенциите и наставните активности мора да бидат во согласност со конкретните ситуации во наставата, со ПОП на ученикот и мора да бидат моделирани од гледна точка на ефикасност;
- оперативната димензија, во смисла на тоа дека стратегијата мора да „собере“ неколку операции, да ги поврзе и да ги искористи максимумот за да ги генерира очекуваните ефекти;
- методолошка димензија, бидејќи стратегијата ќе биде составена од збир на наставни методи и процедури.

Покажувајќи индикативно чувство за оптимален пат за постигнување на целите, 5 дидактички стратегии се карактеризираат со флексибилност, прилагодувајќи се на специфичните ситуации и услови на учење. Ова прилагодување реструктурирање во голема мерка зависи од креативноста и спонтаноста на наставникот, од неговата способност да ги идентификува потребите на ученикот, да ги искористи неговите јаки страни. Во дизајнирањето и организирањето на образовниот процес во целина особено за децата со ПОП, особено е важна стратегијата за учење ориентирана кон детето - активност на градење индивидуални знаења; предметот информира, избира, цени, анализира, споредува, класифицира, пренесува, открива, решава, заклучува итн.

Дидактичката стратегија фокусирана на ученикот е активна и интерактивна стратегија.

Активното учење е вид на учење кое се заснова на активирање на субјектите на процесот на учењето, соодветно на нивната активна и целосна вклученост (интелектуална / когнитивна, емоционална-мотивациска и психомоторна) во процесот на нивно формирање, преку воспоставување интелектуална, вербална, социјално-емоционална и афективна интеракција со наставниот кадар и преку воспоставување интеракции со наставните содржини.

Како групни стратегии, интерактивни наставни стратегии:

- бара соработка на учениците организирани во микро-групи или работни тимови со цел да се постигнат очекуваните цели (решенија за проблем, создавање алтернативи);
- се заснова на меѓусебна поддршка во истражување-истражување и учење, го стимулира индивидуалното учество, обучувајќи ги субјектите со целата своја личност (когнитивни, афективни, волетни, социјални вештини);
- бара напори за прилагодување кон групните норми, толеранција на мислењата, мислењата на колегите, развивање на вештини за самоевалуација.

Под услови на соодветна употреба, докажано е дека тие се ефикасни во поддршка на учениците со ПОП со стратегии за соработка (кооперативни стратегии), стратегии за туторство, стратегии за поли / мултисензорна поддршка.

Кооперативните стратегии се значајни затоа што тие го олеснуваат не само учењето, туку и комуникацијата, социјализацијата, меѓусебното запознавање меѓу учениците, доведуваат до взаемно прифаќање и интеграција на учениците со ПОП во одделението, од сите аспекти. Сите ученици учат преку овие стратегии да слушаат активно, да бидат толерантни, да донесуваат одлуки и да преземаат одговорности во рамките на групата.

Кооперативните стратегии вклучуваат:

- **Поделување по работни групи:** одделението е поделен она групи од 4-6 члена; членовите имаат специфични улоги кои им се доделуваат последователно; сите групи добиваат иста задача, што е решено со придонесот на сите членови;
- **Учење во групи за соработка:** Задачи за учење по група се компоненти на голема, сложена, задача на ниво на одделение; секоја група решава дел од задачата, по што, од придонесот на сите групи, се конституира решавањето на задачата;
- **Учење во конкурентни групи:** работни групи можат во еден момент да станат конкурентни, за дадена секвенца;

- **Тип загатка за учење со конкурентско додавање:** Задачи за учење се поделени според нивото на секој член, со цел последователно да се опорават од селективната додавање на придонесите на членовите;
- **Тип на учење за конкурентско додавање JIGSAW:** групите добиваат иста задача, која е поделена на членови; „Еднаква задача за членовите“ (наречени експерти) се среќаваат, работат заедно за да најдат решенија, а потоа се враќаат во групата, станувајќи одговорни за предавање на изнајденото решение на другите членови на почетната група.

Стратегијата за тусторство или упатство може да се реализира во различни варијанти:

- врничко учење;
- обратно учење на улоги;
- тусторство помеѓу студенти од различни возрасти

Врничкото учење, исто така наречено „од дете до дете“, може да се спроведе во рамките на училиштето, но и надвор од него, со цел програма за остварување на темите, но и воннаставни активности. Учењето се одвива, колку што е можно, неформално, засновано врз пријатели или симпатии. Децата кои служат како старатели мора да бидат избрани дискретно, меѓу оние кои докажале со тек на време, дека имаат афинитет да им помагаат на другите.

Мулти-сензорни техники за учење

Вклучувањето на деца со ПОП во општото образование доведе до преиспитување, во суштина, на процесот на предавање-учење-евалуација, со акцент на исполнување на разновидните барања на децата. Особено, станува збор за идентификување и примена на најсоодветните техники за олеснување на учењето. Во последниве години, меѓу нив техниките на мултисензорно учење се истакнуваат како најефикасни методи / стратегии за обезбедување на училишни перформанси на деца со тешкотии во учењето.

Примената на мулти-сензорни техники за учење вклучува употреба на што е можно повеќе сетила во процесот на учење. Познато е дека во традиционалната педагогија наставата-учење обично се прави со употреба на слушање и гледање: за читање информации, анализирање текстови, слики и сл. и за аудитивни информации (обично обезбедени од наставникот). Очигледно и природно, во групите деца секогаш има / ќе има такви кои имаат / може да имаат потешкотии поврзани со визуелната /аудитивна, обработка и визуелните или аудитивни информации / содржини на учењето.

Мулти-сензорни техники и стратегии на поучување го стимулираат учењето со вклучување на некои или сите сетила за:

- собирање, разбирање на информациите во врска со задачата што треба да се изврши;
- корелација на информации со веќе познати и разбрани концепти;
- логичка перцепција вклучена во решавањето на проблемите;
- учење на задачите за решавање проблеми;
- примена на невербални вештини за размислување;
- разбирање на односите помеѓу концептите;
- чување и складирање на информации за понатамошна употреба / надградба.

Во примената на мулти-сензорни техники за учење важна улога игра сензорната соба, која е простор / средина специјално дизајнирана и опремена за сензорна стимулација.

Како почетна точка во дизајнирањето и извршувањето активности во сензорната соба, ќе послужи можноста на детето да биде вклучено, неговите интереси и преференции. Треба да се земе предвид дека секој наставен предмет (историја, географија, литература, математика, итн.) Може да се изучува во сензорната соба, користејќи ги ресурсите што ги нуди. Така, на пример, ако децата учат пастел, во сетилната просторија ќе можат да го слушнат дождот, да мирисаат на цвеќето, да го слушнат пипењето на птиците, да видат дрвја во цут, итн.

Ефективноста и ефикасноста на активностите спроведени во сетилната просторија ќе зависи од креативноста и педагошкото мајсторство на наставникот при изборот на оние видови вежби / активности кои ги стимулираат сетилата на детето во процесот на учење.

Како заклучок, откриваме дека мулти-сензорни техники за учење се корисни и важни затоа што:

- користат повеќе анализатори, со што ќе се зголеми капацитетот за учење;
- може да се примени во проучување на различни теми / теми / теми и во стекнување на различни компетенции;
- тоа е во корист на сите деца, а особено за децата со ПОП.

Користена литература

1. Education for zoos and everyone. Access and participation in the education of children with disabilities and / or SEN from the schools participating in the UNICEF Campaign Come to school! Bucharest: UNICEF, 2015
2. Inclusion in education. UNESCO policy guide (RENINCO translation). Bucharest, 2011.
3. Neculau A., Boncu Șt. Psychosocial perspectives in education. in: Cosmovici A. & Iacob L. School psychology. Iasi: Polirom, 1998.
4. Poverty and social exclusion of children in Europe. An approach from the perspective of children's rights. Save the Children. Brussels, 2014.
5. Stan M.-D. Exclusion from the labor market. <http://www.revistacalitateavietii.ro/2004/CV-3-4-04/10.pdf>
6. EUROPA 2020 Strategy. A European strategy for smart, environmentally friendly and inclusive growth. The European Commission. Brussels, 2010.
7. Inclusive education. Course support for the continuous training of teachers in the field of inclusive child-centered education, vol. I. Chisinau: Lyce-um, 2016.
8. Băran-Pescaru A. Partnership in education. Bucharest: Aramis Print, 2004.
9. Child Participation. UNICEF <https://www.unicef.org/sowc03/contents/childparticipation.html>
10. Bulat G., Gînu D., Rusu N. Assessment of child development. Methodological guide. Chisinau: Bons Offices, 2015.
11. Christenson S. L., Sheridan S. M. Schools and families: Creating essential learning connections. New York: Guilford, 2001.
12. Education Code no. 152 of 17.07.2014. Official Gazette no.319-324 from 24.10.2014.
13. Declaration from Salamanca and directions of action in the field of special education: Access and quality, Salamanca, Spain, June 1994, translated and published in Romanian by the care of the UNICEF Special Representation in Romania, 1995.
14. Eftodi A. Individualized educational plan. Implementation guide. Chisinau: The Fortress of the Top, 2012.
15. Gherghinescu R. The concept of didactic competence. In: Marcus S. Teaching competence. Bucharest: ALL, 1999.

16. Gherguț A. General and strategic management in education. Practical guide. Iasi: Polirom, 2007.
17. Gogfrey C. School-family-community partnership. Guide for teachers. Bucharest: Didactic and Pedagogical Publishing House, R.A., 2007.
18. Guțu V., Darii L. Management of change / innovations in education. In: Educational Management. Methodological guide. Chisinau: USM CEP, 2013.
19. Hart A. Children's Participation: From Tokenism to Citizenship. Florence, Italy: UNICEF, 1992.
20. Iosifescu Ș. (Eds.). Educational management for educational institutions. Bucharest: IEE-MEC, 2001.
21. Marcus S. Teaching competence. Bucharest: ALL Publishing House, 1999.
22. The methodology of organization and operation of the Resource Center for Inclusive Education from the pre-university education institution, approved by the Order of the Ministry of Education no. 100 of 26.02.2015. www.edu.md
23. The methodology of evaluation of the child's development, approved by the Order of the Minister of Education no.99 of 25.02.2015. www.edu.md
24. The program of development of inclusive education in the Republic of Moldova for the years 2011-2020. GD no.523 from 11.07.2011. Official Monitor no. 114-116 of 15.07.2011, art. 589.
25. Framework Regulation on the organization and functioning of the district / municipal Psycho-pedagogical assistance service. GD no.732 of 16.09.2013. Official Monitor no.206-211 of 20.09.2013, art.823.
26. Regulation on the organization and functioning of the Republican Center for Psycho-pedagogical Assistance. GD no.732 of 16.09.2013. Official Monitor no.206-211 of 20.09.2013, art.823.
27. Reynolds A. and Clements M. Parental Involvement and Children's School Success. In School-Family Partnerships: Promoting the Social, Emotional, and Academic Growth of Children, edited by E. Patrikakou et al. NY: Tea-chers College Press, 2005.
28. Popescu M. Involving the community in the education process. Education Center 2000. Bucharest: Corinth, 2000.
29. Solovei R. Aspects of inclusive school management. In: Educational Management. Methodological guide. Chisinau: USM CEP, 2013.
30. Birch A. Developmental psychology. Bucharest: Technical Publishing House, 2000.
31. Education Code no. 152 of 17.07.2014. Official Gazette no.319-324 of 24.10.2014, art. nr.634.
32. Cornoldi C., Oachill J. V. Reading comprehension difficulties: Processes and intervention. NJ, 2013.

33. Gînu D. The child with special educational requirements. Chisinau: Pontos, 2002.
34. Geno D. et. The child with neuromotor disabilities. Guide for specialists. Chisinau: Valinex, 2010.
35. Neacșu I. Introduction to the psychology of education and development. Iasi: Polirom, 2010.
36. Șchiopu U., Verza E. Psychology of the ages. Bucharest: Didactic and Pe-dagogical Publishing House, 1985.
37. Ungureanu D. Children with learning difficulties. Bucharest: Didactic and Pedagogical Publishing House, 1998.
38. Vlad E. Evaluation in the therapeutic educational act. Bucharest: Pro Humanity, 1999.
39. Ausubel D., Floyd R. Learning in school. Bucharest: Didactic and Peda-gogică Publishing House, 1981.
40. Băban A. (coordin.) Methodological guide for the hours of management and counseling. Cluj-Napoca: BCU, 2001.
41. Bocoș M. Interactive training. Iasi: Polirom, 2013.
42. Bulat G., Rusu N. Educational support "Assistance of children with special educational requirements". Chisinau: Bons Offices, 2015.
43. Cerghit I. Educational methods Iasi: Polirom, 2005.
44. Cerghit I. Alternative and complementary training systems. Structures, styles and strategies. Bucharest: Aramis, 2002.
45. Cristea S. Dictionary of pedagogy. Bucharest: Didactic and Pedagogical Publishing House, 2000.
46. Cucoș C. Pedagogy. Second edition. Iasi: Polirom, 2006.
47. Gardner H. Multiple Intelligences: The Theory in Practice. A Reader. NY: BasicBooks, 1993.
48. Guțu V. (coordin.) Child-centered psycho-pedagogy. Chisinau: USM CEP, 2008.
49. Guțu V. Educational technologies: Methodological guide. Chisinau: Educational District, 1998.
50. Oprea C.L. Interactive teaching strategies. Bucharest: Didactic and Pedagogical Publishing House, 2006.
51. Pintilie M. Modern methods of learning-evaluation. Cluj-Napoca: Euorodidact, 2002.
52. Surdu E. Lectures on general pedagogy. Bucharest: Didactic and Pe-dagogical Publishing House, R.A., 1995.

